

El Salvador: de afrekening van de arend?¹

De politiek van land

Het State Departement had in februari 1980 drie speciale werkgroepen. Eén voor Afghanistan, één voor Iran en één voor El Salvador. De VS werd eerst wakker voor de crisis in El Salvador, toen dat land al in volle burgeroorlog was gewikkeld. Maar de wortels daarvan moet men honderd jaar eerder zoeken, nl. in de internationale koffieboom uit de late negentiende eeuw. De regering schafte in 1881 alle vormen van gemeenschappelijk bezit af en effende de weg voor de uitdrijving van de Indianen van hun land en voor de consolidatie van de grote bezittingen in de handen van de koffiemagnaten.

Vele Indianen, die hun gemeenschapsgronden hadden verloren, ontvingen vanwege de plantage-eigenaar een stukje grond, goed voor een karig onderhoud en soms een deel van de landbouwwoest, in ruil voor het werk op zijn land. Zij werden bekend onder naam 'colonos'. Maar de traditionele verhoudingen tussen landeigenaar en landbebouwer werden gedurende de twintigste eeuw geleidelijk aan vervangen door loonarbeid en grondrente. Dit proces werd versneld in 1960 en 1970, toen de plantages gemoderniseerd werden en toen er meer land vereist was om voor de grote landeigenaars de weg vrij te maken voor het cultiveren van nieuwe marktgewassen, zoals katoen en rietsuiker. Tussen 1961 en 1971 verminderde het aantal colonogronden van 55.000 tot 17.000. Het land dat beschikbaar bleef voor verpachting was gewoonlijk van arme kwaliteit en dus ongeschikt voor het cultiveren van marktgewassen. Men kan daar nog aan toevoegen dat El Salvador in belangrijke mate overbevolkt is in vergelijking met het beschikbare pachtland, en dat het aantal pachtboerderijen, kleiner dan een hectare, steeg van 107.000 tot 132.000 tussen 1961 en 1971; onteigende colono's bleven herhaaldelijk slechts met kleine onvruchtbare stukjes grond zitten, wat niet volstond om hun families te onderhouden.

Maar de toename van wie geen land bezat was nog dramatischer. Het aantal landloze boeren bedroeg in 1961 slechts 12 % van de landbouwbevolking. Tegen 1971 was dit percentage gestegen tot 30 %, in 1975 was het 41 % en in 1980 werd het cijfer op 65 % geschat.

Het probleem dat er in bestaat geen land te bezitten en slechts de beschikking te hebben over kleine in pacht gegeven lapjes grond die ontoereikend

---

¹ Dit artikel betreft de vertaling van Part V, uit het boek *Under the Eagle. US Intervention in Central America and the Caribbean*. De auteur is Jenny Pearce. Uitgever, *Latin America Bureau*, 1981, pp. 205-250. De redactie dankt het Latin America Bureau voor de vriendelijke toestemming de vertaling van Part V in dit nummer op te nemen. Wij wijzen er op dat een tweede druk van het boek is uitgekomen, waarin aanvullingen op de eerste druk zijn opgenomen. Een vertaling in het Nederlands van het ganse werk, zal verschijnen in de loop van 1982. Verdere informatie redactie *Toestanden*.

zijn om de gezinnen te onderhouden, werd nog acuter gemaakt door het feit dat er weinig bronnen voor tewerkstelling bestaan in El Salvador. Voor de koffie- en katoenplantages is doorgaans tijdelijke seizoenarbeid nodig en zelfs die werd nog verminderd door de mechanisatie. De werkloosheid op het platteland bedraagt tussen februari en oktober meer dan 50 % van de plattelandsbevolking; soms loopt dat cijfer op tot 80 %. In 1975 werd het aantal regelmatige werklozen in de landbouwsector boven de 45 % geschat.

Honduras trad tot 1969 op als een veiligheidsklep voor de druk die uitging van de arme plattelandsbevolking. Velen van hen staken de grens over op zoek naar inkomsten, maar na 1969 dwong de oorlog tussen de twee landen de meeste emigranten ertoe naar El Salvador terug te keren. Die oorlog zou belangrijke gevolgen hebben: tegelijk werden de spanningen in de landbouwsector in El Salvador verscherpt en werd het Salvadoriaanse leger, dat als overwinnaar te voorschijn was gekomen uit het vijfdaags conflict, versterkt.

Het industrialisatieproces dat plaatsvond tijdens de jaren 60 en 70, deed evenmin voldoende nieuwe bronnen van tewerkstelling ontstaan. Tussen 1961 en 1971 groeide de fabriekssector met 24 % terwijl het aantal personen tewerkgesteld in de kapitaalsintensieve exportindustrieën enkel met 6 % groeide. Hoewel het aantal industriële arbeiders in het begin van de jaren 70 toenam (zij gingen een niet onaanzienlijke 27 % van al de economisch actieve personen in de stedelijke sector vertegenwoordigen), ging dit nergens samen met de opslorping van de duizenden boeren die van hun land waren verdreven. Velen van hen migreerden naar de stad op zoek naar werk, maar zij werden veroordeeld tot een onbestendig bestaan van halve werkloosheid, van straatventers, dienstpersoneel, schoenpoetsers en prostituées, hun leven slijtend in de vuile sloppen van San Salvador.

Zestig procent van de bevolking van El Salvador leeft in landbouwgebieden en dit meestal in absoluut armoedige omstandigheden. De landbouwbevolking die jaarlijks een inkomen van minder dan 225 VS-dollar per hoofd ontvangt wordt op 84 % geschat. Van de plattelandsbevolking verdient 60 % minder dan het minimum vereist om de basisvoeding, noodzakelijk voor een gezond dieet, te kunnen kopen. Aan de andere kant staan de 2 % van de bevolking (nagenoeg 200 families) die 60 % van het land bezitten en 1/3 van 's lands inkomen ontvangen. Deze oligarchie, die ooit eens slechts 14 families omvatte,¹ beheerst de sleutelsectoren van de economie — de koffieproductie en het bankwezen — waarbij sommige van haar vertakkingen doordrongen tot in de industrie en dat in de jaren zestig. Die concentratie van economische rijkdom en macht heeft het ontstaan belet van een onafhankelijke industriële klasse, die sterk genoeg zou zijn om de strenge sociale structuur van het land uit te dagen, laat staan dit zelfs te willen. De oligarchie heeft haar heerschappij moeten behouden door geweld. De boerenopstand van 1932, waarin ongeveer 30.000 boeren wer-

---

¹ Marcel Niedergang, *The Twenty Latin America's*. Pelican Latin American Library, 1971: Een studie van het Economisch Jaarboek van El Salvador vertelt je wat je wenst te weten over de politieke intriges in een land nauwelijks groter dan Wales. De Duena's, de Regalados, de Hills, de Meza, Ayaus, de De Solas, de Sol Millets, de Guirolas, de Alvarez, de Melendez, de Menendez Castros, de Deiningers, de Quinonez, de Garcia Prietos, en de Vilanovas: deze oligarchie beheert het leven van drie miljoen mestiezen.

den omgebracht door het leger, heeft zich vastgezet in het geheugen van de oligarchie, en sindsdien heeft zij resoluut beslist alle verdere pogingen vanwege de plattelandsbevolking om zich ter verdediging van haar belangen te organiseren, te voorkomen. Sinds die opstand heeft de oligarchie geregeerd via de militairen, die gewoonlijk het presidentschap en de ministeries van defensie, binnenlandse zaken en arbeid hebben gecontroleerd, terwijl de vertegenwoordigers van de oligarchie de economische politiek onder hun hoede namen.

De oligarchie heeft tesamen met de militairen de repressie en de brutaliteit geïnstitutionaliseerd. Aan het leger zelf, dat gecommandeerd wordt door gegradueerden van de Salvadoriaanse militaire academie — velen van hen hebben een opleiding in de VS achter de rug — moeten nog de politieke organisaties worden toegevoegd. De Nationale Wacht kreeg de vrije hand om het 'communisme' te bevechten en heeft over gans het land garnizoenen, die dikwijls worden beschreven als onafhankelijke leendomeinen. De Nationale Politie is een kleinere organisatie die meestal in de stedelijke gebieden werkt, maar die ook actief is in sommige landbouwgebieden. De belastingspolitie heeft een bijzondere reputatie van gewelddadigheid en corruptie. Die veiligheidsorganisaties zijn onafhankelijk van enig centraal bevel opgetreden en zij hebben meermaals dienst gedaan als een persoonlijke politiemacht voor de plaatselijke landeigenaars, verantwoordelijk voor het terroriseren van de boeren. Leden van die organisaties en van het leger zelf werden de ruggegraat van de uiterst rechtse doodseskaders, die in de helft van de jaren zeventig werden gevormd om de groeiende oppositie uit te schakelen.

De industrialisatie creëerde de eerste mededinger voor de macht van de oligarchie sinds 1932. De groei van de stedelijke arbeidersklasse en de middenklasse leidde tot het ontstaan van vakbonden en nieuwe politieke partijen. In 1962 stichtten een groep ambtenaren de christendemocratische partij (PDC). Aan het hoofd stond José Napoleon Duarte, die in 1964 burgemeester van San Salvador werd. In 1968 werd de sociaaldemocratische Nationale Revolutionaire Beweging (MNR: Movimiento Nacional Revolucionario) gevormd en de Nationale Democratische Unie (UDN), die de politiek van de verboden communistische partij weerspiegelde, ontstond in 1969. Al die partijen richtten hun activiteiten op de verkiezingen. De PDC, tesamen met de katholieke kerk en verschillende vakorganisaties, begon tevens de landarbeidersorganisaties aan te moedigen en de Federatie van de Christelijke Boeren (FECCAS) werd opgericht tegen het einde van de jaren zestig. De regering stichtte op datzelfde ogenblik ORDEN, een organisatie die men landbouwwacht zou kunnen noemen. De organisatie is op officiële manier met het ministerie van defensie verbonden en door het leger gecontroleerd, voor het grootste deel samengesteld door landbouwers, die zekere voorrechten krijgen toegekend zoals kredietfaciliteiten, hospitaalbedden, scholen en dat alles in ruil voor hun diensten: het identificeren en elimineren van de 'subversieven'. In het begin van de jaren zeventig ontstond er in de meeste dorpen een netwerk van informanten. De militia werd geschat op 10.000 gewapende leden, met 100.000 collaborateurs.

De politieke partijen hadden in 1972 de grootste invloed op het ogenblik dat zij tesamen een coalitie vormden, de UNO, ten einde de verkiezingen in te gaan. Nu zijn alle verkiezingen in El Salvador steeds frauduleus ge-

weest en deze verkiezing maakte daarop geen uitzondering. De UNO won de verkiezingen maar werd de overwinning ontnomen. Niettegenstaande dat bleven de partijen vasthouden aan de verkiezingsstrategie, waardoor zij moesten ondervinden hoe zij geleidelijk steun verloren, terwijl anderen tot de conclusie kwamen dat de sociale rechtvaardigheid in El Salvador enkel kon worden bereikt door extra-parlementaire strijd te voeren. In tegenstelling tot het naburige Nicaragua, waar delen van de ondernemersklasse de anti-Somozistische beweging hadden vervoegd, zou de strijd in El Salvador de vorm van een meer uitgesproken klassenoorlog kunnen gaan aannemen.

De in de vroege jaren 70 gevormde guerrilla-organisaties waren in het leven geroepen door ontgoochelde leden van de politieke partijen. De Volksbevrijdingsmacht (FPL) werd gevormd door leden van de communistische partij en het revolutionair volksleger (ERP) door leden van de christendemocraten. In 1975 splitste zich van de ERP de gewapende macht van de nationale weerstand (FARN) af.

In de helft van de jaren zeventig ontstonden tegenover de politieke partijen en de massa-volksorganisaties, als een alternatief voor de verandering; de eerste werden door de laatste afgedaan als «reformistisch». Die organisaties kregen een aanzienlijke aanhang zowel bij de stedelijke arbeidersklasse, de sloppenbewoners en de boerenbevolking, als bij de leerkrachten en studenten. Hun activiteiten, gesteund op massamobilisatie, sloten de niet gewelddadige inbezitting van grond op het platteland in, en de vreedzame bezetting van openbare gebouwen en bedrijven in de steden.

Zij begonnen zeer vroeg in hun ontwikkeling banden aan te knopen met de guerrilla-organisaties, waardoor zij de politieke organisatie combineerden met de militaire strijd. Het Volksrevolutionair Blok (BPR) geraakte verbonden met de FPL, het Verenigd Front voor Volksactie (FAPU) met de FARN, en in 1977 werden de Volksliga's van 28 februari opgericht met verbindingen naar de ERP. Met de woorden van één van haar leden ontstonden die organisaties, «niet als gevolg van de wil van de politieke leiders, maar als gevolg van de wanhopige behoefte van het volk om zichzelf te verdedigen, zowel politiek als militair, wanneer uitiem, alle vreedzame middelen waren uitgeput.» In het begin van de jaren zeventig geraakte de Kerk in toenemende mate betrokken bij de beweging voor maatschappelijke verandering in El Salvador. Tussen 1974 en 1976 schreven de zeven bisschoppen van El Salvador, ofwel individueel ofwel collectief, een reeks van herderlijke brieven om te protesteren tegen de schending van de mensenrechten en tegen de onrechtvaardigheid van het economisch systeem van het land. Deze uitgesproken positiebepaling speelde een grote rol in de ondermijning van de legitimiteit van de regering, in het bijzonder in het buitenland. De tekenen van een dreigende confrontatie tussen de kerk en de regering kon men vaststellen in 1974 toen president Molina zich tot de bisschoppenconferentie richtte. Hij verdeelde de nationale organisaties in twee kampen: diegenen die gunstig staan tegenover de democratie en diegenen die trachten een communistisch totalitarisme op te leggen; hij identificeerde de 'bevrijdingstheologie' als de ideologie van het 'subversieve' kamp. In februari 1977 werd Oscar Arnulfo Romero (die men niet moet verwarren met generaal Romero, die tot president van El Salvador was verkozen tijdens de frauduleuze verkiezingen nauwelijks twee dagen eerder) aartsbisschop van San Salvador; hij ontpopte zich tot een uitgespro-

ken kritiekaster van de repressieve regering en tot een sleutelfiguur in de strijd voor sociale rechtvaardigheid. De kerk, evenals de boeren, de studenten en de leden van de vakbonden werden één van de uitverkoren doelwitten van de uiterst-rechtse doodseskaders, die in het midden van de jaren zeventig als antwoord op de groei van de oppositie begonnen op te treden. In 1975 ontstond de «Gewapende macht voor de eliminatie Bevrijdingsoorlog» (FALANGE), en beloofde alle communisten en hun bondgenoten, waaronder bisschoppen en priesters, uit te schakelen. In 1977 verschenen er nog andere ten tonele, zoals de Unie van de Witte Strijders (UGB) en de Organisatie voor de Bevrijding van het Communisme (OLC). Men neemt algemeen aan dat die organisaties worden gefinancierd door de uiterst-rechtse gedeelten van de oligarchie.

El Salvador en de arend

De VS komt in de geschiedenis van El Salvador niet zo uitdrukkelijk voor als in die van de overige Centraal-Amerikaanse republieken. Zo drongen de fruitondernemingen bv. in het begin van de 20ste eeuw niet door in de economie van het land. De VS bood de regering in 1932 hulp aan ter onderdrukking van de boerenopstand, maar de oligarchie van El Salvador bewees zeer efficiënt te zijn in het neerslaan van de boerenonrust door gebruik te maken van haar eigen militair apparaat.

De economische belangen van de VS in El Salvador zijn nooit erg belangrijk geweest. De investeringen namen met het ontstaan van de Centraal-Amerikaanse Gemeenschappelijke Markt toe van ongeveer 19 miljoen VS dollars in 1950 tot 104 miljoen VS dollars in 1975. Meestal waren die geconcentreerd in de meer dynamische takken van de industrie, zoals de voedingsnijverheid, de farmaceutica, papierprodukten en petroleum, en gewoonlijk namen die de vorm aan van gemeenschappelijke ondernemingen met plaatselijke ondernemers. Maar de hoofdbekommernis van de VS inzake El Salvador bleef veeleer strategisch dan economisch.

In oktober 1960 wierp een groep jonge democratische officieren, die geallieerd waren met middenklassehervormers, de corrupte regering van kolonel José María Lemus omver; zij kondigden aan dat zij vrije verkiezingen en een alfabetiseringsprogramma zouden verwezenlijken. Tijdens de hearings van het subcomité van het VS Huis van afgevaardigden, in juni 1976, herinnerde Dr. Fabio Castillo, de vroegere voorzitter van de Nationale Universiteit van El Salvador, aan de rol van de militaire missie van de VS in El Salvador, die erin bestond een samenzwering aan te moedigen ten einde de nieuwe regering omver te werpen. De militaire tegencoup vond plaats in januari 1961: «De deelname van VS-diplomaten en militaire vertegenwoordigers was op dat ogenblik evident en openbaar». De repressieve pro-Amerikaanse regering van kolonel Julio Rivera, die daarop volgde genoot rechtstreekse steun van de VS. «Regeringen van het burgerlijk-militaire type zoals in El Salvador zijn het doelmatigst om de communistische penetratie in Latijns Amerika tegen te houden.», zei president Kennedy.

Riviera verbond zich tot de modernisering en de anti-opstandelingenstrategieën kenmerkend voor de «Alliance for Progress». Maar voor de oligarchie was welke poging dan ook om daarin de landbouwhervorming in te schakelen, totaal onaanvaardbaar en opnieuw was het de onderdrukking

en niet de hervorming die de periode kenmerkte. Het was zoals de VS-ambassadeur, Murat Williams, uitlegde: «Er bestond een tijd, in het begin van de jaren zestig, waarin de republiek El Salvador grote maatschappelijke vooruitgang maakte; maar angstig geworden voor het castrisme, begon de regering van de VS onder druk van het ministerie van defensie, de Salvadoriaanse veiligheidstroepen op te bouwen». Van 1963 tot 1970 was generaal 'Chele' Medrano de meest stevig verbonden collaborateur van de militaire diensten van de VS en de hoofdverbindingman voor de CIA. Hij stond bekend voor zijn extreme brutaliteit en hij was verantwoordelijk geweest voor de foltering van politieke gevangenen en misdadigers van gemeen recht. In 1967 werd hij hoofd van de Nationale Wacht. Medrano stichtte met de hulp van de CIA in 1968 ORDEN. Het programma van het Bureau van Openbare Veiligheid (OPS) werd aangevat in 1967 en een adviseur voor OPS-onderzoeken was betrokken in het werk van Medrano om een speciale onderzoekseenheid op te richten binnen de Nationale Wacht ten einde daarmee te werken. Die zaak werd beschreven als een 30.000 personen-netwerk van informanten. En het was die organisatie die bekend werd als ORDEN.

De repressie op het platteland was slechts een onderdeel van de strategie van de VS inzake de plattelandspacificatie; een ander onderdeel was de coöptatie van boerenleiders. In 1962 tekende de USAID een overeenkomst met het ministerie van arbeid en met de AIFLD, een onderdeel van het programma van de 'Alliance of Progress'. Gedurende de jaren 1960 hield de AIFLD, soms samen met de PDC, scholingsseminaries met de boerenleiders. In 1968 werd de gemeentelijke Salvadoriaanse unie (UCS), een boerenorganisatie, gevormd met de steun van de AIFLD met de duidelijke bedoeling de invloed van de «communistische bonden tegen te gaan». De belangrijkste slachtoffers van ORDEN, dat hetzelfde jaar was opgericht als de UCS, waren de leden van FECCAS en van de onafhankelijke landbouwersbond (UTC), die hun krachten verenigden in 1975. Die organisaties waren in omvang en strijdvaardigheid aanzienlijk gegroeid in het begin van de jaren zeventig. Ganse dorpen, die verdacht waren van steun aan FECCAS-UTC, werden door leden van ORDEN geplunderd en uitgebrand. FECCAS-UTC vervoegde de BPR en werd in sommige gevallen verplicht ondergronds te gaan werken.

Het volgende hoofdvoorbeeld van de betrokkenheid van de VS in het Salvadoriaanse politieke proces, werd in 1972 gegeven. Na de frauduleuze verkiezingen van dat jaar hadden een aantal officieren, die een terugkeer naar een constitutioneel regime steunden, een coup opgezet om te proberen Duarte als President te installeren. Dr. Fabio Castillo heeft het volgende relaas gegeven van de elkaar opeenvolgende gebeurtenissen:

Rond 8 uur in de morgen, ging het hoofdkwartier van de opstandelingen akkoord om de militaire attaché van de VS te ontvangen, die arriveerde om tussenbeide te komen namens het militaire deel van de omvergeworpen regering, die zich op dat ogenblik op de internationale vlieghaven gereed maakte om uit het land te vluchten. Tegen 11 uur kwamen vliegtuigen zonder merktekens van ongekende bases aangevlogen en begonnen de burgerbevolking en de posities van de opstandelingen te bombarderen. Die bombardementen waren intens en bloedig. Zij duurden tot 5 u in de namiddag. Gedurende de raid werden raketten en projectielen gebruikt die van een type waren dat

door het leger van El Salvador niet verkrijgbaar was. Terwijl dat gebeurde drongen Guatemalaaanse troepen het Salvadoriaans grondgebied binnen na de Oostgrens te hebben overschreden, en eenheden van Nicaragua verschenen in San Miguel in het Oosten van het land...

Enkele dagen nadat de constitutionalistische opstand was neergeslagen, verklaarden officieren van die beweging dat zij in de mogelijkheid waren geweest om de deelname van VS-personeel waar te nemen, die van de communicaties van de VS-ambassade konden gebruik maken om de operaties van de legers van Guatemala, Nicaragua en Honduras te coördineren langsheen de zogenaamde Centraalamerikaanse Defenseraad (CONDECA: Consejo Centro-americano de Defensa).

De VS voorzagen de nieuwe president kolonel Arturo Armando Molina, die op dat ogenblik op reis was in Taiwan, van een Amerikaans militair vliegtuig om hem snel naar El Salvador terug te brengen.

De actie van de VS in 1972 bleek noodlottig voor de lange termijn-belangen van dat land. Langs de ene kant ondervond het leger geen rem meer om een bloedige repressiegolf tegen de oppositie te ontketenen; aan de andere kant signaleerde de verkiezingsfraude van 1972 de geleidelijke neergang van het reformistische centrum en de opgang van de strijdvaardige massa-organisaties die om sociale en economische structuurveranderingen vroegen.

De Amerikanen ruggesteunden Molina omdat zij geloofden dat hij een minimaal hervormingsprogramma zou doorvoeren, een strategie die door twee Salvadoriaanse sociologen, Oscar Menjivar en Santiago Ruiz, was uitgewerkt als een «structureel kapitalistische modernisering binnen het raam van de nationale veiligheid». Molina bracht nieuw leven in ORDEN en het leger dreef zijn repressie tegen de boeren, de studenten en de syndicalisten op, ten einde de «veiligheid» te kunnen instellen die vereist was voor de uitvoering van enige hervormingen.²

Militaire officieren namen hogere regeringsposities in dan in vorige regeringen het geval was geweest, en een programma van «nationale transformatie» werd afgekondigd. Dit sloot vrijgeveige aanmoedigingen in tegenover het vreemde kapitaal (de belastingsvrije San Bartolo-handelszone werd opgericht onder Molina) en het bracht een door de USAID gespijste landbouwhervorming op. De hervorming werd in 1976 aangekondigd. Ze zou ongeveer een goede 4 % van 's lands grond en nagenoeg 12.000 boeren

---

² Uit: Verslag van een Salvadoriaans priester, 1974. NACLA, *El Salvador – A Revolution Brews*, July-August 1980.

Over terreur op het platteland kan verwezen worden naar de volgende getuigenis. 29 november 1974 drongen meer dan 60 soldaten en leden van ORDEN, gewapend met automatische geweren, mortieren, handgranaten en traangas, het gehucht La Cayetana in de San Vicente-provincie binnen. De dorpelingen waren sinds enige tijd betrokken in een dispuut over land met een grootgrondbezitter uit de buurt.

«Ik zag dat het plein bedekt was met haar. De Nationale Wacht had het haar afgesneden met machetes, voor een deel de huid mee verwijderd... De Nationale Wacht kwam in Cayetana aan met 60 machinegeweren, traangas, een kanon... Op het ogenblik dat de boeren kwamen, grepen zij hun machinegeweren en schoten op de arbeiders... Een vrouw slaagde erin haar echtgenoot te bereiken en hem bij het been te grijpen. De kogel trof hem en zij baadde in zijn bloed...

Wie ze hadden gedood, sneden ze het aangezicht aan stukken en zij hiewen op hun lichamen met hun machetes. Indien je wilt, zal ik je laten zien waar ze de hersenen begroeven.»

hebben getroffen. Er zou een nieuwe administratie voor nodig geweest zijn, het Salvadoraans Instituut voor Landbouwhervorming (ISTA). De hervorming zou nauwelijks geraakt hebben aan de macht van de oligarchie. Eén van de doelstellingen was de oligarchie aan te moedigen haar investeringen te verdelen over andere gebieden van de economie, door voor enkele onteigeningen compensaties uit te betalen, en tegelijk sommige spanningen te verzachten in de landbouwgebieden. Maar de enige basis van steun voor de hervorming kwam van een handvol op modernisering gerichte industriëlen en van een sector van de oligarchie, waaronder de De Sola-familie, die haar economische belangen verruimd had en die hecht was verbonden met VS-kapitaal via gemeenschappelijke ondernemingen (joint industrial ventures).

Het meest reactionaire deel van de oligarchie echter — de grote landeigenaarsdynastieën, nog hoofzakelijk betrokken in de produktie en de export van koffie, katoen en rietsuiker — bleven onverzoenlijk tegenstander van de hervorming. Hun achterdocht tegenover de VS-activiteiten werd zichtbaar wanneer zij in 1973 de AIFLD uit het land deden zetten. Via de machtige lobbies die zij vormden, de Nationale Associatie van privé-ondernemingen (ANEP) en het nieuw gevormde Front van landbouwers van de Oostelijke Regio (FARO), die de landeigenaars vertegenwoordigden, die getroffen waren door de hervorming, wendden zij al hun invloed aan. Die groepen hadden de steun van de rechtervleugel van het leger, wat meebracht dat op Molina druk werd uitgeoefend. Hij werd gedwongen te capituleren en de hervorming werd op de lange baan geschoven. Zijn eigen minister van defensie en openbare veiligheid, generaal Carlos Humberto Romero, die in verband werd gebracht met de harde strekking in het leger en die het hoofd was van ORDEN, werd het instrument van zijn val. In februari 1977 verving generaal Romero, Molina als president van El Salvador na frauduleuze verkiezingen, die werden gekarakteriseerd door toenemend politiek geweld door het leger en de veiligheidstroepen.

Romero nam slechts werkelijk de macht vanaf juli 1977. In de overgangsperiode escaleerde de repressie en kwam meer in het bijzonder een systematische vervolging van de kerk op gang. In 1976 ontploften vijf bommen in de Katholieke Universiteit van San Salvador, die onder het beheer valt van de jezuïeten. In januari 1977 werd een Columbiaanse priester uit het land gezet. Gedurende de vier maanden die daarop volgden werden nog eens zes buitenlandse priesters gedeporteerd, werd aan zeven de toegang tot het land verboden, werden er twee vermoord, drie gefolterd of geslagen door de strijdkrachten, en werden er verscheidene bedreigd door doodseskaders.

Die aanvallen op de kerk vestigden een aanzienlijke internationale aandacht op El Salvador en de regering van de VS begon meer interesse te betonen door de situatie van de mensenrechten in het land. De betrekkingen tussen de twee landen bereikten hun laagste punt sinds vele jaren. De publicatie door het State Departement in maart 1977, van een onderzoek over de mensenrechtensituatie in het land, bracht El Salvador ertoe toegekomen militaire hulp en steun inzake veiligheid vanwege de VS te weigeren. In juni beschuldigde het doodseskader, de 'Witte Strijdersunie' (UGB), de Salvadoraanse kerk ervan het communisme vooruit te helpen en dreigde alle jezuïeten in het land te doden. Een pamflet verdeeld door de UGB eiste: «Wees een patriot, dood een priester».

De regering van de VS reageerde hard door het aan het Salvadoriaanse leger duidelijk te maken, dat een lening van 90 miljoen VS dollars vanwege de VS door de Internationale Amerikaanse Bank voor Ontwikkeling werd achtergehouden, omwille van de resultaten die de regering behaalde op het vlak van de mensenrechten. Romero werd ertoe gedwongen toe te geven aan de druk van de VS. Hij gaf regeringsbescherming aan de jezuïeten, hief de staat van beleg op, die van kracht was sedert de laatste maanden van kolonel Molina's regering, en hij legde een aantal openbare verklaringen af waarin alle vormen van geweld werden veroordeeld. Blijkbaar geloofde de VS dat de toestand zou verbeteren en dat de meest extreme verkrachtingen van de mensenrechten zouden worden beperkt tot de korte periode tussen Romero's verkiezing en zijn inauguratie. De vertegenwoordigende hulpstaatssecretaris voor Interamerikaanse Zaken, Richard Arellano, getuigde voor het Congres, in juli 1977:

We zien ernaar uit met de Salvadoriaanse regering te werken om de ontwikkeling te voorkomen, die van een wetteloze, onbestendige periode een voortdurend onderdeel maakt van het normale Salvadoriaanse leven.

Op dat ogenblik hieven de VS het veto op op de lening van 90 miljoen VS-dollars. Maar die politiek van «wortel en stok» bewees totaal inadekwaat te zijn. Tegen het einde van november, een maand nadat de lening was goedgekeurd, introduceerde Romero een draconische wet met betrekking tot de verdediging en de verzekering van de openbare orde, waardoor de actieve, geschreven en zelfs verbale oppositie tegen de regering een misdrijf werd. Romero was aangemoedigd geworden door Terence Todman, de hulpstaatssecretaris voor interamerikaanse zaken, in de mate dat hij aanvaardde dat de Salvadoriaanse regering geconfronteerd was met een «verschrikkelijk dilemma tussen de verantwoordelijkheid van een regering om het terrorisme, de anarchie en het geweld te bestrijden, en haar plicht te vermijden welk middel dan ook te gebruiken, dat geweld zou doen aan de mensenrechten». In een brief gericht aan het front van de Salvadoriaanse vrouwen, de vrouwelijke branche van de FARO, schreef Todman, in november 1977:

Laat mij U verzekeren dat uw regering kan blijven rekenen op onze actieve collaboratie en steun in de bevordering van de economische en sociale ontwikkeling, terwijl zij strijd levert tegen de wreedaardige en onvergeeflijke uitdaging van het terrorisme, binnen het raam van de standaard van de verdediging van de mensenrechten.

De Romero-regering zal wel hebben opgemerkt dat de nieuwe VS-ambassadeur, Frank J. Devine, op 25 november, de dag dat de wet op de verdediging en de bewaring van de openbare orde van kracht werd, niet rechtstreeks verwees naar de wet in zijn mededeling aan de Amerikaanse Kamer van Koophandel in El Salvador, maar dat hij zei dat de regering van de VS geloofde dat elke regering het volledige recht en de plicht had alle beschikbare wettelijke middelen te gebruiken in de bestrijding van het terrorisme.

Tegen het einde van 1978 trachtte de VS-ambassadeur in El Salvador een dialoog te bevorderen tussen de «gematigde» oppositiekrachten — d.w.z.

de PDC, de MNR, en de kerk — en de regering en de ANEP, ten einde «het klimaat te verbeteren» tegen de tijd van de gemeentelijke verkiezingen van 1980 en de wetgevende verkiezingen, terwijl de veiligheidstroepen verder gingen met moorden en folteren. De oligarchie vertrouwde evenmin op Romero's mogelijkheden om aan de Amerikaanse druk inzake de introductie van hervormingen te weerstaan. Volgens Philip Wheaton van het Washington-georiënteerde EPICA-Task-Force, begonnen zij reeds in januari 1979 een leger te organiseren binnenin het leger. Het werd bekend als ANSESAL en het coördineerde een dubbel commando binnen de strijdkrachten; zij verzekerden zich van een controle over de inlichtingendiensten en van de macht om achter de rug van het opperbevel beslissingen te treffen. Het controleerde eveneens de terreurgroepen van uiterst-rechts — ORDEN, de Unie van de Witte Strijders en FALANGE — waarvan vele leden zowel uit het leger zelf als uit de andere takken van de veiligheidstroepen kwamen.

Door de Nicaraguaanse revolutie was de VS verplicht een meer coherente strategie te ontwikkelen tegenover het land, om een tweede omwenteling in de regio te voorkomen. Dat zij van plan was de crisis aan te pakken blijkt uit het memorandum van verstandhouding dat de VS met de Salvadoriaanse regering tekende in juni 1979, waardoor de AIFLD weer in het land werd toegelaten. Kort daarna bezocht de hulpstaatssecretaris voor inter-amerikaanse zaken van de VS, Viron Vaky, gevolgd door William Bowdler, de reizende ambassadeur van Washington in Centraal-Amerika, El Salvador om van Romero een bereidheid tot hervormingen los te peuteren. Naast zijn contacten met officiële personen van de regering, sprak Vaky enkel met de christen-democratische partij. Romero bood weinig aan, wanneer hij erin toestemde dat de OAS de verkiezingen van 1980 kon bijwonen en dat de bannelingen konden terugkeren. En toch drukten de VS hun optimisme uit. Wanneer we Vaky's uitspraken voor het subcomité voor het Huis van afgevaardigden in september 1979 mogen geloven, dan was de VS nog altijd bereid met Romero te werken; die had half-augustus aangekondigd «een reeks van betekenisvolle verkiezingsmaatregelen» te zullen nemen, «die wanneer zij effectief kunnen worden doorgevoerd, hopelijk ver zullen gaan in het beëindigen van de spiraalsgewijze evolutie van geweld, frustratie en polarisatie».

Niettegenstaande dat kunnen de VS niet ontevreden geweest zijn, toen een groep jonge en schijnbaar progressieve officieren Romero omverwierpen op 15 oktober 1979.

Junta I

Hoewel de VS niet rechtstreeks betrokken waren in de coup, kwam het Washington goed uit. Het maakte niet alleen gedaan met de koppige Romero, maar het bracht links in de war en verdeelde het.

De proclamatie door de jonge officieren opgesteld ten tijde van de coup, sprak van landbouwhervorming, en de nationalisatie van de buitenlandse handel en van de banken. De officieren die achter de coup stonden vormden een bestendige raad van de strijdkrachten (OPEFA) en kozen kolonel Adolfo Majano als de vertegenwoordiger van de junta. De tweede keuze viel op kolonel Guerra y Guerra, maar volgens één van de in de coup participerende officieren, die daarna een gesprek hadden met Carolyn Forché,

een Amerikaanse journalist, «waren de VS tegenstanders van de nominatie van Guerra y Guerra en stelden zij in de plaats daarvan twee namen voor: kolonel José Garcia en kolonel Jaime Abdul Gutierrez. We hadden de Amerikaanse steun nodig en dus stemden wij daarin toe. Gutierrez werd de tweede militaire man in de junta. Garcia werd minister van landverdediging. Guerra y Guerra aanvaardde een minder belangrijke post als ondersecretaris op binnenlandse zaken».

Zowel Garcia als Gutierrez waren verbonden geweest met ANTEL, het staatsagentschap voor telecommunicaties; Garcia als president en Gutierrez als beheerder. Kolonel Nicolas Carranza, na Gracia tweede in bevel, was technisch beheerder geweest in die onderneming. De controle van ANTEL wordt door de Salvadoriaanse militairen erg op prijs gesteld, daar het het centrum is van de militaire inlichtingen. Garcia en Carranza waren ook beschuldigd van corrupte koopjes met de VS multinationale ITT gedurende de periode dat zij aan het hoofd stonden van ANTEL. Een andere persoon, Mario Antonio Andino, die werd genoemd als vertegenwoordiger van een groep van privé-ondernemingen bij de junta, was geassocieerd geweest aan een bedrijf voor elektrische installaties, CONELCA, een onderafdeling van Phelps-Dodge Corporation, dat de hoofdleverancier was van kabels aan ANTEL.

Garcia en Gutierrez waren beiden officieren van de harde strekking, die hechte relaties onderhielden met de stichter van ORDEN, generaal Medrano. Ondanks de reformistische verklaringen van de jongere officieren die de coup uitvoerden, verloren de militairen van de harde strekking nooit de macht. Van zodra de coup was beëindigd werd de institutionele orde binnen het militaire apparaat hersteld. Garcia nam over en bleef op zijn positie. De neef van Medrano, kolonel Marengo, reorganiseerde vlug COPEFA, zoals één van de jongere officieren aan Forche vertelde: «80 % van de leden veranderde, en allen waren aan Garcia trouw. Garcia is niet één van ons. Wat je verneemt over de repressie klopt, en is het werk van Garcia's groep».

Nauwelijks enkele maanden later moesten 5 van de vooruitstrevende officieren, die betrokken waren geweest in de coup, het land ontvluchten en van enkel twee garnizoenen werd gemeld dat zij trouw bleven aan de groep.

Maar de aanvankelijke beloften, die door jonge officieren waren gedaan in de proclamatie, moedigde de hervormingsgezinde politieke leiders aan, de uitnodigingen om deel te nemen aan de nieuwe regering te aanvaarden. De rector van de katholieke universiteit, Ramon Mayorga, en de leider van de MNR, Guillermo Ungo, werden lid van de junta, en vertegenwoordigers van de communistische partij, de linkerzijde van de PDC en de MNR, werden aangesteld in het kabinet, op plaatsen van ondersecretaris en op belangrijke posten in de regeringsinstellingen.

De massa-organisaties en de guerrilla waren niet op de coup voorbereid. Hun onmiddellijke reactie bestond erin hem te verwerpen als een manoeuvre door Washington, maar wanneer de junta enkele dagen na de coup haar platform van hervormingen aankondigde, waren hun reacties verschillend. Hoe dit ook zij, de escalatie van de repressie — de tol aan doden onder de burgerbevolking in de eerste weken van de junta overschreed het aantal in de eerste negen en half maanden van de regering van Romero — bracht al gauw al die organisaties samen in een verenigde oppositie tegen

de junta.

De oligarchie ging eveneens in de aanval, waarbij de hervormingsgezinde leden van de junta werden aangevallen en de terreureskaders gereorganiseerd. Majoor Roberto D'Abuisson, die de folteractiviteiten binnen de Nationale Wacht over een periode van negen jaar geleid had, die hechte relaties met de Unie van de Witte Strijders had en die door de ex-ambassadeur van de VS, Robert White, «een pathologische moordenaar» werd genoemd, stichtte het Breed Nationaal Front (FAN). Medrano, generaal op rust, richtte de ORDEN, die door de junta was verboden, weer op onder de naam van het Nationaal Democratisch Front (FDN).

Die organisaties, die de fysieke uitschakeling van de oppositie als doel hadden, werden gesteund door de uiterste rechterzijde van de oligarchie en de militairen. Volgens Forche begonnen rijke landeigenaars tevens het militaire apparaat om te kopen; zo'n 10 miljoen VS-dollars werden overhandigd tegen het einde van 1979.

In een uitspraak voor een subcomité van het Huis van Afgevaardigden in maart 1981, wierp Leonel Gomez, de hoofdadviseur van het landbouwhervormingsinstituut ISTA gedurende 1980, enig licht op het verband tussen de oligarchie en de militairen in El Salvador. Gomez bevestigde allereerst dat het Salvadoriaanse leger, veeleer dan de uiterst-rechtse terreureskaders van de oligarchie, verantwoordelijk was voor het merendeel van de repressie in El Salvador. Zijn bevestiging is belangrijk omdat de VS steeds heeft volgehouden dat het geweld in het land, dat escaleerde na oktober 1979, veroorzaakt werd door extreem rechts en links, en niet door het leger dat zij steunden.

Gomez hield ook vol dat het Salvadoriaanse leger was begonnen geloven dat het land kon regeren zonder de oligarchie. Het was geschokt geworden door de Sandinistische overwinning in Nicaragua en de daaropvolgende ontbinding van de Nationale Wacht, en het geloofde ook dat het gans alleen de technische kennis bezat om de economie te moderniseren. Maar zijn hoofdmotivatie, door Gomez boven alle andere beklemtoond, is overeenkomstig de wensen van de oligarchie, de arme meerderheid van de bevolking uit te sluiten van elke toegang tot rijkdom en macht. Het leger is even vastbesloten als de oligarchie om de oppositiekrachten te verpletteren, maar aanvaardde in tegenstelling tot de oligarchie meestal dat minihervormingen vereist waren om zich van de VS-steun te verzekeren.³

---

³ Uit de voorbereidende verklaring van Leonel Gomez voor het subcomité van interamerikaanse zaken, 11 maart 1981:

Mijn naam is Leonel Gomez. Ik ben de eigenaar van een koffie-boerderij van 40 hectare in El Salvador. Gedurende het grootste deel van 1980 was ik hoofdadviseur bij de voorzitter van het Instituut voor Landbouwhervorming (ISTA). Ik verliet El Salvador op 14 januari 1981, tien dagen nadat Rodolfo Viera (de voorzitter van ISTA) werd vermoord en een doodseskader achter me aan zat...

Wat is de aard van het Salvadoriaans leger en onder leger versta ik de nagenoeg 500 officieren die het Salvadoriaans leger leiden, de Nationale Wacht, de Nationale Politie en de Belastingpolitie?

Uw linkerzijde zegt dat zij een instrument zijn van de oligarchen. Het State Departement zegt dat het om mensen gaat die willen leren, die wensen te doen wat het best is voor het land. Uw rechterzijde zegt dat het anti-communisten en pro-Amerikanen zijn.

Hoewel je individuele Salvadoriaanse legerofficieren zult vinden die in overeenstemming zijn met de een of de andere beschrijving, is het Salvadoriaanse leger in wezen geen van deze dingen. Traditioneel, en ook vandaag nog, gaan mannen bij het leger om rijk te worden.

Jongelui betreden een officierenkorps ten einde macht te verwerven en om de voordelen die (Vervolg pag. 49)

De VS toonden haast ogenblikkelijk dat zij met de coup van oktober akkoord gingen. Zij stuurden in november 1979 voor 205.000 VS dollars antioproermaterieel en een opleidingsteam van zes personen om de plaatselijke militairen inzake het gebruik van de uitrusting te adviseren. In december stuurden ze een defensie-onderzoeksteam zonder Mayorga of Ungo, leden van de junta op de hoogte te brengen; diezelfde maand stelden zij voor 3.000.000 VS-dollars IMET-kredieten te verlenen. Volgens de Amerikaanse journalist, Tommy Sue Montgomery, voerden VS-afgevaardigden met Salvadoriaanse militairen privé-gesprekken waarin zij law-and-order en de noodzaak het gezag te herstellen beklemtuonden. De militairen vatten dat op als een groen licht om de repressie op te voeren; het was daar en niet in de hervorming dat volgens de militairen de prioriteit lag. In november gaf de BPR de junta dertig dagen om zijn oprechtheid te bewijzen. Tegen het einde van die maand was er weinig verwezenlijkt. Er was geen onderzoek ingesteld naar de misbruiken inzake de mensenrechten en er kwam geen opheldering betreffende 300 'verdwenen' personen. Hervormingen werden niet aangevat; twee leden van het kabinet die sterke banden met de oligarchie hadden, Dr. Luis Nelson Segovia, minister van justitie, en Manuel Enrique Hinds, minister van economie, blokkeerden samen met ANEP elk voorstel tot hervorming. De burgerleden van de regering die de hervormingen echt toegewijd waren ondervonden dat zij die onmogelijk konden doorduwen en dat zij de buitensporigheden van het leger en de veiligheidstroepen onmogelijk kon-

---

3 (Vervolg)

de militaire dienst verschaft. Meer dan 90 % van de officieren volgde de militaire school van het Salvadoriaanse leger; heel weinig officieren doorlopen de verschillende legergraden. Bij wet kunnen gegradueerden van deze school dertig jaar in het leger blijven. Elke officier komt uit een klas die gradueert; zo'n klas heet een *tanda*, en elke *tanda* heeft een voorzitter.

Loyaliteit tegenover de *tanda* is over het algemeen groter en gebiedender dan de loyaliteit tegenover de instelling waarin zij dienst doen. Gedurende hun dertigjarige carrière zoeken de officieren van een *tanda* met elkaar contact, vormen zij allianties met andere *tanda*'s en bereiden zich voor op hun doel: politieke macht verwerven.

In het verleden werden elke vijf jaar verkiezingen gehouden. Welke partij ook de meeste stemmen haalde, het was het leger dat won. De winnende president werd gekozen door de vorige president. Tegenwoordig groepeerden zij een coalitie van officieren van een belangrijke *tanda* en verschillende geallieerde *tanda*'s die de volgende vijf jaar van de buit gingen genieten... Het Salvadoriaanse leger wordt samengehouden door een uitgebreid netwerk van corruptie...

De factoren die de officieren van verschillende diensten samenbinden, zeer speciaal de *tanda*'s, zijn groter dan die hen verdelen. Om samen te vatten: er bestaat een geïntegreerd officierenkorps. Wanneer de legerleiding echter zou wensen op een substantiële wijze de misbruiken die nu optreden uit te schakelen, dan zou ze dat kunnen. Maar vergeet niet dat ze dat niet doet. Het leger is geneigd een oorlog te voeren om alle mogelijke uitdagingen, die tegen zijn macht zijn gericht uit te roeien. In elke militaire regio is de legercommandant verantwoordelijk voor de legeractiviteiten.

Door de bevolkten en door de informele banden weet hij welke troepen wat doen en welke soldaten deel hebben aan de formele en informele doodseskaders. Ik twijfel er niet aan dat vele mensen in de steden gedood werden door doodseskaders, die trouw zijn aan de oligarchen, die in Miami en in Guatemala resideren. Maar die vormen van moord komen er weinig voor. Het grootste gedeelte van de moorden wordt in golven op het platteland bedreven door doodseskaders die optreden onder de formele of informele leiding van regionale of lokale legercommandanten. Laat ik duidelijk zijn. Ik spreek over de meerderheid van de legerofficieren, die nu de dienst uitmaken. Er zijn er enkele, vooral jonge officieren, die revolteren en die geschokt zijn door wat er gebeurt.

Wanneer men dit type van moorden onder controle zou brengen, dan zouden er nog altijd de cijfers zijn van de moorden door doodseskaders bedreven en door de radicale rechterzijde van de oligarchie bevolen. Maar er zouden niet over de 5000 onschuldige doden zijn gevallen door legerhanden, zoals het geval was in mijn land vorig jaar.

Het fundamentele probleem in mijn land is het leger, een leger dat heerst over een militaire dictatuur.

den controleren. Eind december vaardigde de meerderheid van de ministers een ultimatum uit, opdat de strijdkrachten en de minister van defensie, García, zich zouden onderwerpen aan het gezag van de junta en de dialoog zou aanvaarden met de massa-organisaties. Gedurende de eerste drie dagen van januari 1980 leidde hun onvermogen om hun eisen veilig te stellen tot de terugtrekking van het ganse kabinet en tenslotte ook tot die van Mayorga en Ungo. Alleen enkele andere burgerlijke leden maakten daarop een uitzondering.

Junta II

Op het einde van december waren rechtse leden van de christendemocratische partij gesprekken begonnen met de Amerikaanse ambassade en de militairen. De VS hadden nooit vertrouwen gehad in de burgerlijke leden van de junta die structurele hervormingen hadden gevraagd en die de massa-organisaties in het politieke proces wensten te betrekken. De conservatieve oude garde van de christendemocratische partij zou veel meer aanvaardbaar zijn en kon de militairen een gematigde burgerlijke façade verschaffen. Op 5 januari werd er een christendemocratische regering gevormd, waarin Hector Dada, Morales Erlich en een onafhankelijke burger Dr. José Avalos plaatsnamen; er zouden geen andere partijen meedoen. Half januari vormden de massa-organisaties en het UDN een coördinerende raad van de massa's (CRM); de polarisatie van de krachten was duidelijk voor de meeste waarnemers, maar de VS ging door met te benadrukken, dat zij een tussenpositie steunden. Op 22 januari bracht een vreedzame betoging, georganiseerd door de massa-organisaties, in San Salvador 200.000 mensen op de been; 22 mensen werden gedood nadat het leger het vuur had geopend. In januari werden in het totaal 309 mensen gedood door het leger, de Nationale Wacht en de nationale politie. De Carter-administratie bewaarde het stilzwijgen.

De VS hoopten dat dit offensief van de linkerzijde de oligarchie zou aanmoedigen hun hervormingsprogramma te aanvaarden. De Amerikaanse ambassade had sinds oktober gepoogd haar tot samenwerking te overtuigen. De fundamentele toewijding van de VS tegenover de privé-sector en de absolute weigering van die sector hervormingen te aanvaarden plaatsten de Amerikanen voor een aanzienlijk dilemma. Er was geen maatschappelijke basis voor het project dat de VS het land aanbood, en zonder hervormingen zou het conflict escaleren. Dit zou slechts een militaire oplossing overlaten voor de crisis. Het zou uitlopen op een bloedbad voor links dat nog erger zou zijn dan de matanza van 1932. Dat was nochtans het scenario dat door de meerderheid van de oligarchie werd verdedigd. Ervoor beducht haar van zich te vervreemden was de VS dubbelzinnig in zijn mededelingen aan de oligarchie. Men zegt dat Bowdler de ANEP in januari heeft gemeld, dat het belangrijkste doel was law-and-order te herstellen en op hetzelfde tijdstip aan Romero vertelde dat de VS achter hervormingen stonden. Op het einde van februari oefenden de VS hun invloed uit om een rechtse coup te verhinderen, waarvan de oligarchie blijkbaar aannam dat de VS hem zouden steunen.

De VS was nu nog meer dan ooit tevoren in de interne politiek van El Salvador betrokken. De junta was in hoge mate kwetsbaar. De christendemocraten genoten in het land weinig steun, zelfs van de kerk niet. De regering

werd bedreigd door een coup vanwege extreem-rechts, door een opstand van links, en door het feit dat het een gematigd gezicht moest bewaren, terwijl haar eigen leden rechtstreeks betrokken waren in de repressie. Robert White, die VS-ambassadeur werd in El Salvador in maart 1980, zei later:

Toen ik een jaar geleden ambassadeur werd in El Salvador, was er geen enkele onderzoeker van de inlichtingsdienst in Washington, die zei dat de toenmalige regering het langer dan een tweetal maanden zou uithouden.

Begin maart splitste christendemocratische partij in verband met de relaties met de junta. Op 3 maart nam Hector Dada ontslag. In zijn ontslagbrief zei hij:

We konden de repressie niet stopzetten en diegenen die de repressiedaden bedreven blijven ongestraft; de beloofde dialoog met de volksorganisaties zijn er niet gekomen; de kansen om hervormingen te verwezenlijken met de steun van het volk ontschieten ons.

Dada werd vervangen door José Napoleon Duarte.

Junta III

De VS had zeer dringend een belangrijk initiatief nodig om de junta, die zij bijna alleen steunden, te versterken. Dit dringend karakter wordt levendig geïllustreerd door het verhaal dat op het einde van februari, kort na de poging tot rechtse coup, twee vertegenwoordigers van het State Department zich naar een hospitaal in Houston, Texas spoedden, waar kolonel Gutierrez herstelde van een operatie. Zij vertelden hem dat hij ogenblikkelijk naar El Salvador moest terugkeren om een landbouwhervorming door te voeren.

Op 6 maart werd de wet op de basislandbouwhervorming, decreet 153, aangekondigd. Tegelijk werd de staat van beleg afgekondigd, daar een hervorming slechts kon worden uitgevoerd in wat als 'een klimaat van orde' werd beschreven. Kort daarna kondigde de junta de nationalisatie aan van de banken en de buitenlandse handel. Datzelfde ogenblik bood Robert White, die gekend was voor zijn toewijding aan de Carterpolitiek van mensenrechten, zijn geloofsbrieven aan als nieuwe VS-ambassadeur in El Salvador.

De dienst van de gerechtelijke hulp van het aartsbisdom van El Salvador (Socorro Juridico) heeft een gedetailleerde analyse van de repressie gedurende 1980 uitgevoerd. Hij kwam tot het besluit dat het niet langer ging om louter een vraagstuk van de systematische schending van de mensenrechten maar om een politiek van weloverwogen uitroeiing van een ruime sector van het Salvadoriaanse volk.⁴

---

⁴ Uit *Socorro Juridico: El Salvador: Del Genocidio de la Junta Militar a la Esperanza de la Lucha Insurreccional*, Engelse vertaling door de commissie van Internationale Zaken der Kerken, 1981.

De schending van de mensenrechten in ons land heeft reeds zijn geschiedenis. Alleen al in 1977-79 werden vier onderzoeken door internationale waarnemers uitgevoerd, waarin her- (Vervolg pag. 52)

Het aantal politieke moorden door leden van het leger, de veiligheidsmacht en de paramilitaire doodseskaders, was beginnen toenemen van januari 1980 af, d.w.z. na het aftreden van de eerste junta. Maar met de afkondiging van de staat van beleg in maart veranderde de situatie op dramatische wijze. De repressie escaleerde tot een nooit voorheen gezien niveau. Het aantal slachtoffers voor maart alleen al was bijna gelijk aan het cijfer van de twee vorige maanden samen. Er werden nieuwe vormen van repressie ingevoerd. Dagelijks werden er over heel het land verminkte en gefolterde lichamen opgemerkt. Slachtoffers van kidnapping, die overleefden, werden later gedood in de gezondheidscentra waar zij herstelden; in dezelfde periode werden een aantal bedienden van de gezondheidsdienst vermoord. Eén van de slachtoffers van deze repressie werd aartsbisschop Romero, die werd neergeschoten door een huurdoeder tijdens de mis op 23 maart 1980.

De kerkvervolging in El Salvador was niet verminderd sinds ze begonnen was in 1977. In totaal werden tussen 1977 en 1980 zes priesters gedood, vijf

---

4 (Vervolg)

haaldelijk schendingen aangetoond werden en aan de Salvadoraanse regering aanbevelingen werden gedaan teneinde het respect van die rechten te waarborgen.

Wij kunnen er eveneens aan te herinneren dat bij het begin van 1979 de organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), als een punt op de agenda van haar algemene vergadering had, de mogelijkheid om sancties toe te passen tegen het regime in El Salvador voor zijn constante schending van die mensenrechten die vermeld worden in de Amerikaanse conventie van mensenrechten (San José, 1969). Het punt werd nooit bediscussieerd tijdens de gewone algemene vergadering omwille van de gebeurtenissen in El Salvador op 15 oktober 1979.

Sinds die datum is de schending van de mensenrechten op een exponentiële wijze toegenomen, ondanks alle verklaringen van het tegendeel vanwege de strijdkrachten, en tegen elke hoop van het Salvadoraanse volk en de internationale gemeenschap. We kunnen niet meer spreken van een schending van de mensenrechten in El Salvador. De statistieken tonen aan dat zowel kwantitatief en kwalitatief een politiek van systematische uitroeiing werd uitgevoerd tegen een ruime sector van het Salvadoraanse volk, en om dat te bereiken werd een uitroeingsapparaat ontworpen dat constant aan de nieuwe ontwikkelingen werd aangepast...

Moordaanslagen werden uitgevoerd tegen een heel specifieke groep van het volk van El Salvador. Voortgaande op het beroep of op de professionele activiteiten, bestond het merendeel van de slachtoffers uit campesinos (boeren), arbeiders en studenten. Van alle moorden in 1980 gepleegd bedragen de cijfers voor deze groepen 58,9 %. Van die slachtoffers waarvan de professionele activiteit bekend is, vertegenwoordigen de boeren 68,3 %, de arbeiders 13,5 % en de studenten 13,5 %. Wat hebben al die mensen met elkaar gemeen? Het is duidelijk dat het niet gaat om etnische, radicale of religieuze kenmerken. Het is veel aannemelijker dat zij hun echte of vermeende georganiseerde en militante oppositie tegen het regime gemeenschappelijk hadden. De overgrote meerderheid van de omgebrachte arbeiders waren ofwel vakbondsleiders, ofwel vakbondsleden. Het merendeel van vermoorde leerkrachten waren leden van de leerkrachtenbond (Andes 21 juni). Het is openbaar geweten dat die bond geaffilieerd is aan het Revolutionair Volksblok, één van de volksorganisaties in El Salvador. Vele slachtoffers werden gedood terwijl zij deelnamen aan politieke manifestaties om openlijk te protesteren tegen de politiek van de huidige junta; demonstraties die reeds van bij hun aanvang werden aangevallen en uiteengedreven.

Een groot gedeelte van de slachtoffers onder de boeren werden gedood toen ze deelnamen aan bezettingen van hacienda's om hogere lonen te eisen. Om de bezettingen te beëindigen organiseerden de strijdkrachten en de veiligheidstroepen militaire operaties, die op bloedvergieten uitliepen. We moeten aan de operaties nog het op grote schaal uitkammen van ruime gebieden toevoegen, die plaatsgrepen onder de naam van 'opruimingsoperaties', zagezegd gericht tegen guerrillagroepen. Recenter werden de artillerie en de luchtmacht ingezet voor de geen onderscheid makende bombardementen op grote gebieden van het platteland; dat past in een campagne die in toenemende mate de kenmerken vertoont van een gesofisticeerde en meedogenloze contrarevolutionaire activiteit.

... De VS zijn mee verantwoordelijk, niet alleen voor de aanvankelijke conceptie van het hervormingsplan dat was gekoppeld aan genocide, maar ook voor de technische en politieke hulp nodig voor de uitvoering van de operaties. De verantwoordelijkheid voor de uitroeping valt op de schouders van de Salvadoraanse strijdkrachten en hun paramilitaire groepen. De Salvadoraanse christendemocratische partij en zijn belangrijkste leiders, Napoleon Duarte en José Antonio Morales Ehrlich, moeten de verantwoordelijkheid dragen voor de legitimatie en justificatie van het plan.

werden ontvoerd en gefolterd, negen vluchtten het land uit na doodsb bedreigingen, en twaalf werden uit het land gezet. D'Abuisson en leden van de FAN kwamen in februari 1980 op de televisie en bedreigden de aartsbisschop in het openbaar.

Monseigneur Romero was, sinds hij aartsbisschop werd in februari 1977, een doorn in het oog van de opeenvolgende regeringen. Hij gaf elke zondag gedurende de mis in zijn kathedraal homilieën, die door het radio-station van de kerk nationaal werden uitgezonden. In die homilieën sprak hij over de ontvoeringen en moorden die de vorige week hadden plaatsgevonden, waarin hij de omstandigheden waarin die plaatsgrepen beschreef en waarin hij de gezagsdragers aanmaande de slachtoffers vrij te laten of hun verwanten te vertellen wat er met hen was gebeurd. Alle gevallen waarnaar hij in zijn homilieën verwees waren vooraf onderworpen geweest aan juridische verificaties en documentatie door de *Socorro Juridico*. Die organisatie was opgericht in 1975 door een kleine groep van katholieke advocaten met als doel de armen van San Salvador te vertegenwoordigen in 's lands rechtbanken. Aartsbisschop Romero erkende de *Socorro Juridico* officieel als aartsbisschoppelijke instelling die verantwoordelijk was voor de verdediging van de mensenrechten van het Salvadoriaanse volk.

Maar aartsbisschop Romero hield zich niet alleen bezig met het ogenblikkelijk probleem van de repressie. Hij nam ook een sterke positie in over het probleem van de socio-politieke onrechtvaardigheid en hij steunde het recht van het volk om de onderdrukking te weerstaan. Op 18 februari 1980 gaf hij een homilie waarin hij zei:

Voor onze kerk loopt het politieke aspekt van het geloof tot in de wereld van de armen... Afhankelijk van hoe het de armen vergaat, zal de kerk dit of dat politieke project steunen vanuit haar specifieke positie van een kerk.

In een persinterview op 7 maart 1980, niet zo lang voor zijn dood, zei hij:

... de huidige situatie in het land in overweging genomen, geloof ik meer dan ooit in de volksorganisaties. Ik geloof in de oprechte noodzaak voor het volk van El Salvador om zichzelf te organiseren, omdat ik geloof dat zij de sociale krachten zijn die vooruitgaan, die gaan drukken, die een maatschappij gaan verwezenlijken met een echte sociale rechtvaardigheid en vrijheid.

Op 17 februari zond aartsbisschop Romero een brief aan President Carter met het verzoek geen wapens naar het land te sturen.⁵

---

⁵ *De brief van aartsbisschop Romero aan president Carter*; Vertaling naar het Engels door Latin-america Press, 6 maart 1980.

Waarde mijnheer de president,

Een recent nieuwsbericht in de pers bekommert mij zeer. Volgens het artikel onderzoekt uw administratie de mogelijkheid om de huidige juntaregering te ruggesteunen en om haar van economische en militaire hulp te voorzien.

Daar U een christen bent en hebt gezegd dat U de mensenrechten wenst te verdedigen, neem ik de vrijheid mijn herderlijk standpunt over deze aangelegenheid uit te drukken en een speciaal verzoek te formuleren.

Ik ben diep geschokt door het nieuws dat de VS-regering een weg bestudeert om de wapenwedloop van het Salvadoriaanse leger te versnellen door militaire teams en raadgevers te zenden. (Vervolg pag. 54)

Op 1 april, kort na de moord op Romero en in weerwil van een toenemend aantal bewijzen over de betrokkenheid van het leger in de repressie, aanvaardde het Congres het verzoek van de Carter-administratie om El Salvador 5,7 miljoen VS dollars aan militaire steun te geven. Het aantal moorden volgend op de dood van Romero steeg de rest van het jaar zelfs verder. Het stijgend aantal doden viel ook samen met de uitvoering van de landbouwhervorming. Een landbouwhervorming was gepland sinds de val van generaal Romero. Grote aantallen van AIFLD-bedienden waren toen in het land aangekomen, waar zij twee verdiepingen van het Sheraton Hotel in San Salvador hadden ingenomen. De AIFLD werd het belangrijkste instrument om aanbevelingen van de VS-regering betreffende de landbouwpolitiek aan de Salvadoreaanse militairen door te sluisen. Roy Proster-

---

5 (Vervolg)

den om «drie Salvadoreaanse bataljons met logistiek, communicatie en inlichtingstechnieken op te leiden».

Als die informatie waar is, dan zal uw administratie in plaats van bij te dragen tot een grotere rechtvaardigheid en vrede in El Salvador bijna zeker de onrechtvaardigheid en de repressie van het gewone volk, dat georganiseerd is in de strijd voor het respect voor zijn meest fundamentele mensenrechten, in de hand werken. Ongelukkig genoeg hebben de huidige juntaregering, en specifiek de strijdkrachten en de veiligheidsmacht geen enkele kundigheid bewezen in de structurele oplossing of in de politieke praktijk van onze ernstige nationale vraagstukken. Over het algemeen hebben zij slechts hun toevlucht gezocht tot repressief geweld en dit resulteerde in een veel hogere tol aan doden en gewonden dan bij de vorige militaire regimes, wier systematische schending van de mensenrechten werd aangeklaagd door de Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten.

De brutale manier waarop de veiligheidstroepen zeer recent personen, die het hoofdkwartier van de christendemocratische partij bezet hielden, verdreven en vermoorden, in weerwil van het feit dat de regeringsjunta en de partij — zo schijnt het — geen bevel gaven voor die operatie, bewijst dat de junta en de christendemocraten het land niet regeren. De politieke macht is veeleer in handen van geen scrupules kennend militair personeel, dat enkel weet heeft van de wijze waarop het volk moet onderdrukt worden ten voordele van de belangen van de Salvadoreaanse oligarchie.

Er bestaat een rapport dat voorbij november «een team van zes Noord Amerikanen in El Salvador was... Zij gaven zo'n 200.000 VS-dollars uit aan gasmaskers en kogelvrije vesten». U moet er van op de hoogte zijn dat er bewijzen bestaan, dat de veiligheidstroepen van dan af, met grotere persoonlijke bescherming en doeltreffendheid, het volk nog gewelddadiger hebben onderdrukt, gebruik makend van dodelijke wapens.

Daarom verzoek ik U dringend, in mijn hoedanigheid van Salvadoreaan en van aartsbisschop van San Salvador, die de plicht heeft te werken opdat geloof en rechtvaardigheid in mijn land zouden heersen, wanneer U werkelijk de mensenrechten wenst te verdedigen:

- het geven van militaire steun aan de Salvadoreaanse regering te verbieden;
- te garanderen dat uw regering niet rechtstreeks of onrechtstreeks zal tussenkomen met militaire, economische, diplomatieke of andere druk om het lot van het Salvadoreaanse volk te bepalen.

We maken een ernstige economische en politieke crisis door in ons land, maar zonder twijfel is het volk veel bewuster en meer georganiseerd, waarbij het meer en meer bekwaam wordt verantwoordelijkheid te nemen voor de toekomst van El Salvador en waardoor het alleen slechts in staat is de crisis te beëindigen. Het zou betreurenswaardig en onrechtvaardig zijn als door de interventie van vreemde machten het Salvadoreaanse volk zou gefrustreerd, onderdrukt en belemmerd worden om zelfstandig te beslissen welke de economische en politieke weg ons land moet uitgaan. Dat zou neerkomen op de schending van een recht dat wij Latijns-Amerikaanse bisschoppen in de Puebla-bijeenkomst openbaar erkenden — «Legitieme zelfbepaling voor onze volkeren. Dat zal ze toelaten hun levens te organiseren in overeenstemming met hun eigen aard en geschiedenis en samen te werken in een nieuwe internationale orde» (blz. 505). Ik hoop dat uw religieuze gevoelens en uw sensibiliteit voor de verdediging van de mensenrechten U ertoe zullen bewegen mijn verzoek te aanvaarden en daarbij in dit land dat al lang lijdt, meer bloedvergieten te vermijden.

Hoogachtend,
Oscar A. Romero
aartsbisschop
17 februari 1980.

man, een AIFLD raadsman, kwam in het land aan in februari, om te adviseren inzake de hervormingen, die in grote mate uitgetekend en gefinancierd werden door de VS.

De aankondiging van de hervorming verbaasde een aantal mensen. Het was in het geheim ontworpen en zelfs het technisch personeel van het ministerie van landbouw was niet geraadpleegd geworden. Dat was evenmin gebeurd met de kerk, de universiteit of de boerenorganisaties (met uitzondering van de door de AIFLD gesteunde UCS). Alleen officiële ministriële topinstanties, het militair opperbevel en de VS namen deel aan het ontwerp van een hervorming, die bij de deskundigen ogenblikkelijk opviel door het gebrek aan planning en voorbereiding.

De hervorming was verdeeld in drie fasen. De eerste bracht de onteigening mee van landerijen van 500 hectaren en meer. Landgoederen van die omvang worden doorgaans aangewend voor de cultivering van katoen, riet-suiker en veeteelt; dat bedraagt 15 % van de cultiveerbare grond van het land. Er gingen compensaties uitbetaald worden in aandelen, wat als doel had de landeigenaars aan te moedigen in de industrie en handel te investeren. Zij zouden ook tot 150 hectaren van hun eigendom behouden, onder de voorwaarde dat zij verbeteringen zouden aanbrengen. De hervorming zou uitgevoerd worden door de weer tot leven gewekte landbouwhervormingsinstelling ISTA, hoewel het die zowel ontbrak aan een ervaren staf als aan technische onderlegdheid.

Fase II van de hervorming zou slaan op landeigendom van 150-500 hectaren. Dat zou het hart van de hervorming uitmaken, aangezien die gronden 60 % van de produktie van El Salvadors meest winstgevende uitvoer uitmaken — koffie —; zij vormen de basis voor de macht van de oligarchie. Ook hier zou de compensatie en het recht 150 hectaren te behouden worden toegepast.

De derde fase werd aangekondigd op 28 april 1980: decreet 207. Het werd 'Land to the Tiller' (Het land aan de bebouwer) genoemd en betrof de in pacht gegeven gronden. De pachter zou eigenaar worden van het land, waarbij hij na 30 jaar formeel van een eigendomstitel zou worden voorzien, van het ogenblik af dat hij voor de zaak zou betaald hebben.

Ondanks de schijnbaar galloperende omvang van de voorgestelde landbouwhervorming, bood die niets aan de 65 % van de bevolking, die over geen gronden beschikken.

Fase I werd ogenblikkelijk aangevat. Daar vele grote landeigenaars afwezig zijn en dikwijls in Miami leven, waren het leger en nagenoeg 500 landbouwtechnici in de mogelijkheid dertig landerijen te onteigenen op de dag dat de hervorming werd afgekondigd. De oligarchie mobiliseerde snel haar verdediging. Een landoverdrachtscomité werd gevormd en officieren werden omgekocht om de terugkeer van het land of de vrijstelling van onteigening te bekomen. Anderen legden het aan boord om machines en vee-stapel op onwettige wijze te verwijderen. Nagenoeg 25 — 40 % van 's lands landbouwmachines werd verwijderd en 30 % van het vee werd door de eigenaars geslacht om de hervorming te saboteren. Hoewel er wegen werden gevonden om de hervorming te omzeilen, werden meer dan 200 landgoederen onteigend. Maar de andere kant van fase I van de landbouwhervorming was de escalatie van de repressie. Die ging met de landbouwhervorming gepaard. De staat van beleg gaf het leger de complete vrijheid om de boeren te intimideren en te vermoorden. De tol aan moorden werd drama-

tisch hoog met de invoering van de landbouwhervorming: 240 in februari, 490 in maart, 480 in april, 610 in mei, 770 in juni! Het leger maakte gebruik van ORDEN om de boeren te identificeren die de massa-organisaties steunden, en terwijl het leger een boerderij aan het onteigenen was, was het ook bezig de radicale boeren te elimineren. 26 maart, minder dan 3 weken na de afkondiging van de hervorming, nam de ondersecretaris van het ministerie van landbouw, Jorge Villacorta ontslag. Hij schreef in zijn ontslagbrief het volgende:

De landbouwhervorming had als fundamenteel politiek doel de pacificatie van het land en de kanalisering van de ontwikkeling binnen een model van participatie-democratie... Ik nam ontslag uit mijn functie op 26 maart, omdat ik geloofde dat het nutteloos was te blijven werken in een regering die niet alleen onbekwaam was om een einde te maken aan het geweld, maar die zelf ook bezig was het politieke geweld door repressie voort te brengen... In werkelijkheid zagen wij van het eerste ogenblik van de uitvoering van de landbouwhervorming, een scherpe toename van de officiële geweldpleging tegen dezelfde boeren die zagezegd zouden genieten van het proces... Om één voorbeeld te citeren: vijf directeurs en twee voorzitters van de nieuwe landbouwbeheersorganisaties werden vermoord.

De reactie van de boeren op de hervorming was angst, omdat zij de onteigening van de landeigendommen associëerden met de komst van het leger. De belangrijkste beneficianten van de hervorming waren de administratieve bedienden van de vorige eigenaars, die loyaal bleven tegenover hun oude werkgevers, en die in tegenstelling tot de *colono*-arbeiders, de bekwaamheid hadden om het eigendom te beheren.

Fase II van de landbouwhervorming zou 23 % van het boerderijland van El Salvador hebben kunnen beïnvloeden, maar ze werd voor onbepaalde datum uitgesteld. Fase III kwam, op het ogenblik dat ze werd afgekondigd op het einde van april, als een complete verrassing, zelfs voor de lieden die de opdracht hadden ze uit te voeren. Volgens de minister van landbouw was 'decreet 207... volledig ongepland en onverwacht'. De hervorming zou zaak maken van de in pacht gegeven stukken grond, waarvan meer dan 80 % minder dan 2 hectaren bedragen. Hoewel zij klein zijn, voorzien die stukken grond in 50 % van het graan, bonen en gierst (sorghumgierst) gecultiveerd voor de plaatselijke consumptie, maar de meerderheid ervan leveren geen voldoende inkomen om een familie te onderhouden. Zulke gronden zijn overheersend als landeigendom in de noordelijke provincies Chalatenango, Morazan, Cabanas en Cuscatlan. Het zijn tevens de bolwerken van de guerrilla-beweging.

In een analyse tonen Stephens & Simons, auteurs van een OXFAM(Amerika)-studie over landbouwhervorming aan hoe het programma 'Het Land aan de Bebouwer' er niet in slaagde de werkelijke aard van de landbouwpraktijk in El Salvador in rekening te brengen. Daar de bodem van een poeve kwaliteit is, passen de pachters de rotatie toe. 'Het Land aan de Bebouwer' zou vergen dat de pachter voor dertig jaar op hetzelfde stukje grond zou moeten blijven, wat zou leiden tot erosie van de bodem en tot gereduceerde opbrengsten. Evenmin had men aandacht besteed aan het vraagstuk van de behoeften van de landbouwers inzake krediet of aan het reusachtige administratieve probleem, dat er in bestond wettelijke eigen-

domstittels en eigendomsgrenzen uit te werken.⁶

Het probleem was dat 'Het Land aan de Bebouwer' voor het eerst werd ontwikkeld voor Vietnam door dezelfde Roy Prosterman, die nu poogde het toe te passen in El Salvador zonder dat hij enige kennis of ervaring van het land had. En daar het hoofdzakelijk beantwoordde aan politieke doelstellingen, had die problematiek de auteur van het programma niet bezig gehouden. Het 'Land aan de Bebouwer' vormde in Vietnam onderdeel van de pacificatie van het platteland, bekend onder de naam van 'Phoenix Operatie'. Prosterman geloofde dat zo'n soort landhervorming, die fundamenteel de loyale boeren met kleine stukken grond zou belonen, terwijl de anderen dikwijls werden geterroriseerd en vermoord (Prosterman ontkent betrokken te zijn geweest bij de repressie), de weg zou effenen voor niet-marxistische sociale veranderingen. Met de woorden van een VS-functionaris, 'Het Land aan de Bebouwer' commentariërend:

Er is geen grotere conservatief dan een kleine boer. Wij gaan kapitalisten kweken zoals konijnen.

Een VS-regeringsmemorandum haalde Prostermans eigen justificatie voor het programma aan:

Een centrale AIFLD-raadgever, Roy Prosterman, professor Rechten aan de Universiteit van Washington, en zijn medewerkster Mary Temple, maanden ons aan het programma te bekijken — als het al niet te laat was — om de laatste kans te grijpen El Salvador te redden van een machisovername «door een links dat zo extreem is dat de vergelijking met Pol Pots regime in Cambodja niet overdreven is».

Tegen april 1981 één jaar nadat decreet 207 was afgekondigd, waren slechts 1.000 voorlopige eigendomstittels uitgereikt en functionarissen gaven in privé toe dat weinig meer zou worden verdeeld, dus in geen geval de 150.000 die oorspronkelijk waren voorzien. Vele van de mogelijke beneficianten waren in feite slachtoffer geworden van de repressie. Het hoofd van ISTA kloeg openbaar aan dat een aantal boeren vermoord werden 'met het decreet 207 in hun handen'. Het aantal vluchtelingen begon in mei toe te nemen, en volgens de katholieke hulpdiensten kwam de meerderheid uit de landbouwstreken die waren aangeduid voor het programma 'Het Land aan de Bebouwer'. Op 13 en 14 mei 1980 werden aan de grens van El Salvador en Honduras, in de provincie Chalatenango, zo'n 600 vluchtelingen afgemaakt. Volgens Amnesty International,

poogden de boeren, zo beweert men, de rivier Sumpul over te steken en te vluchten naar Honduras, om te ontkomen aan een aanval van mannen van de Nationale Wacht, soldaten en leden van de paramilitaire groep ORDEN. Volgens de geruchten werden zij door de Hondurese troepen teruggedruwd, waardoor zij bij hun terugkeer op het Salvadoriaanse grondgebied werden neergeschoten door de Salvadoriaanse troepen.

---

⁶ Zie AID-memorandum vermeld in L. Simon & J. Stephens, El Salvador Land Reform, Impact Audit, 1981.

Het verhaal illustreert de toenemende samenwerking tussen de Salvadoriaanse en Hondurese troepen. De bergachtige grens van Honduras met El Salvador is een belangrijke schuilplaats geworden voor de guerrilla's en de VS moedigde de Hondurese samenwerking aan om hen op te jagen. Men weet hoe ook het leger van Guatemala het Salvadoriaanse hielp en velen vreesden dat de VS de legers van de buurlanden zouden gebruiken in een surrogaat invasie-macht, wanneer de macht zich zou doen voelen.

Ondertussen spande extreem-rechts nog altijd samen om de regering omver te werpen. April 1980 ging majoor D'Abuisson als gast van de Amerikaanse Veiligheidsraad, naar de VS, waar hij een aantal conservatieve senatoren en leden van het Congres ontmoette. Bij zijn terugkeer trachtte hij een coup te ontketen, die door de troepen die waren trouw gebleven aan Majano werd verijdeld, en waarbij hij werd gearresteerd. Zijn arrestatie werd door de christendemocratische partij formeel toegejuicht, die er ook mee dreigde de regering te zullen verlaten als hij niet zou worden berecht en gestraft. Maar acht van de veertien garnizoenen vroegen om zijn vrijlating en ongeveer 100 leden van de FAN demonstreerden bij de residentie van de VS-ambassadeur, waarbij zij zongen «Wit is rood», «Viva Reagan» en «Viva Jesse Helms». De christendemocraten namen geen ontslag toen D'Abuisson zonder meer werd vrijgelaten op 13 mei. In juni bezocht hij voor de tweede keer de VS op illegale wijze, blijkbaar om te testen of hij steun zou krijgen voor een regering, die door hem zou worden geïnstalleerd na een coup. Hij beweerde te hebben gepraat met verschillende VS-senatoren, die hem hadden gezegd «vol te houden tot november en dat met een nieuwe regering... de kansen zouden keren». De vrijlating van D'Abuisson bracht ook het ontslag en de degradatie mee van Majano. Kolonel Garcia kondigde op 10 mei aan dat het toekomstige bevel van de strijdkrachten, voordien onder Majano en Gutierrez gedeeld, uitsluitend bij die laatste zou berusten. De degradatie van Majano betekende het einde van de enige vooruitstrevende militaire invloed die in de junta was overgebleven. Het leidde eveneens tot een nieuw stadium in de repressie.

Volgens de *Socorro Juridico* werd de uitroeiingspolitiek van de Junta tegen het Salvadoriaanse volk duidelijk gedurende de periode die aanvangt met de aanduiding van Gutierrez als enig hoofd van de strijdkrachten en het einde van juni 1980. Gedurende de vijftig dagen die de periode bedraagt, werden meer dan 2.500 Salvadorianen gefolterd, vermoord of omgebracht.

Kwalitatief zou de terreur het meest uitgesproken kenmerk worden van deze periode. De wreedheid van de folteringen toegepast op de slachtoffers van de repressie heeft geen voorgaande. De lichamen werden gescalpeerd, ont-hoofd, met overgesneden kelen en met afgerukte ledematen ontdekt. Men zag de koppen van de onthoofden hangend aan de bomen of gespiest op pa-len van omheiningen. Aan de para-militaire repressie werden de operaties op grote schaal opgezet in het noorden en de centraal-oostelijke streken van het land toegevoegd. De slachtpartijen hadden ook betrekking op vrouwen en kinderen die het land ontvluchtten om een schuilplaats te zoeken in Hon-duras. In de steden waren leerkrachten, studenten, gezondheidswerkers en leden van de kerk slachtoffer van een onmeedogende repressie door de strijdkrachten uitgevoerd. De schoolcentra werden voortdurend onder-

zocht; de twee belangrijke universiteiten waren het slachtoffer van herhaalde gewapende interventies; kloosters, katholieke scholen en gezondheidscentra werden constant nagekeken. Tijdens de maand mei alleen werden er 21 leerkrachten vermoord.

De escalatie van repressie correspondeerde eveneens met de toenemende eenheid binnen en de sterkte van de oppositie. De politieke oppositiepartijen en de massa-organisaties vormden in april het Democratisch-revolutionair Front (FDR). De guerrillaorganisaties verenigden zich in mei om het Verenigd Revolutionair Directoraat (DRU) te vormen. Laat in juni organiseerde de CRM een stakingsactie op grote schaal die werd gevolgd door een golf van repressie tegen de leden van de vakbonden, door het de kop indrukken van de media en door een aanval op de burelen van de *Socorro Juridico*. Op het platteland werden in toenemende mate operaties op grote schaal opgezet. De luchtmacht werd van september af gebruikt in operaties tegen de opstandelingen. Er waren rapporten van niets ontziende bomaanvallen op dorpen en van het gebruik van zware artillerie en gevechtshelicopters. Zo'n 5.000 manschappen werden gebruikt in een operatie tegen een guerrillalaborwerk in Morazan; volgens verslagen lieten ongeveer 3.000 burgers het leven in die actie. De guerrilla-organisaties verwezenlijkten een hogere graad van militaire eenheid op het ogenblik dat het Farabundo Mart-bevrijdingsfront werd gevormd (FMLN).

In november verscheen de «Dissent Paper», afkomstig van individuen uit de VS-regering, die kritisch stonden tegenover de politiek van hun regering in verband met El Salvador en de overige gebieden. Het riep de VS-regering op om de FDR/DRU te erkennen als wettige politieke beweging in El Salvador en om de militaire hulp aan de junta te reduceren. Het vestigde ook de aandacht op de gewilde verkeerde informatie, zowel in de media als voor het Congres, over de situatie in El Salvador.

De voorstelling van de VS-politiek voor openbare en parlementaire toehoorders stelde de situatie in El Salvador verkeerd voor, door de klemtoon te leggen op de leefbaarheid van het bestaande regime, en door het onderscheid in de verantwoordelijkheden in de excessen, die door veiligheids- en paramilitaire troepen werden bedreven, door de overdrijving van de gunstige invloed van de gangbare hervormingen en door de oppositie voor te stellen als terroristen ongeschikt voor en onwillig tegenover het aanvangen van een constructieve dialoog. Die misleidende rationalisaties van onze politiek hebben gespeeld in de binnenlandse frustraties die resulteerden uit de achteruitgang die op andere plaatsen kon worden waargenomen, en hebben de in hoge mate inadekwate argumenten ten gunste van een militaire interventie gelegitimeerd. Onze acties en onze woorden hebben onze politieke opties verengd tot louter een weg van geleidelijke escalatie van rechtstreekse militaire betrokkenheid in een streek die vitaal is voor onze nationale belangen en in een politieke context die het gebruik van geweld weinig kans geeft om een bevredigend resultaat te bereiken.

Maar de slachting ging voort. Tegen november waren er naar schatting 70.000 vluchtelingen. Die maand werden zes politieke leiders van de FDR gekidnapt in San Salvador door veiligheidstroepen — men vond hun verminkte lijken later. Het dodencijfer voor 1980 liep op tot ten minste

13.000 tegen december, waarbij de meeste waarnemers het er over eens waren dat de meerderheid van de moorden gepleegd werden door het leger en de veiligheidstroepen en dat de meesten van de slachtoffers gewone boeren waren.

De moord op 3 Amerikaanse nonnen en op 1 katholieke lekenarbeider in december kondigde een andere crisis aan voor de junta en de Amerikaanse politiek tegenover El Salvador. Voor de Carter-administratie was het moeilijk aan de moord op VS-burgers stilzwijgend voorbij te gaan, zeker wanneer alle bewijsmateriaal nog eens de Salvadoriaanse veiligheidstroepen aanwees. De economische en militaire hulp aan de junta werd opgeschort en William Bowdler en de vroegere hulpstaatssecretaris William Rogers gingen op speciale missie naar het land. Majano was uiteindelijk op 13 december uit de junta gezet en een weer samengesteld regeringsteam werd aangekondigd met Duarte als president; de VS hernamen de economische hulp. Maar de voortdurende aanwezigheid van Garcia en de wederaanstelling van zijn assistent, Carranza, op de schijnbaar onschadelijke post van hoofd van het Centrum voor staatstelecommunicaties, ANTEL (d.w.z. hoofd van de inlichtingendienst), kon niemand overtuigen dat er een werkelijke verandering had plaatsgevonden. In januari 1981 werden twee Amerikaanse AIFLD-technici en Roberto Viera, hoofd van de IS-TA, die niet lang daarvoor op de TV was verschenen om de legercorruptie aan te klagen, vermoord door een doodseskader van uiterst rechts.

Junta IV

De guerrilla's ontketenden op 10 januari 1981 een groot offensief. Het was hun doel een sterke positie te verwerven vooraleer Reagan in functie kwam en hem te forceren tot onderhandelingen.

Op 14 januari hervatte de Carter-administratie de militaire hulp (5 miljoen VS-dollars in FMS-kredieten; 420.000 VS-dollars voor training en de verhuring van twee Bell-helicopters), bewarend dat de guerrilla's wapens ontvingen vanuit het buitenland:

We moeten de Salvadoriaanse regering steunen in haar strijd tegen de terroristen van de linkerkant, die heimelijk worden voorzien van wapens, munitie, training, politieke en militaire raadgeving vanuit Cuba en andere communistische landen.

De Carter-administratie gaf op 16 januari zijn zegen over een nieuwe 5 miljoen VS-dollar noodlading van dodelijk materieel, die ogenblikkelijk moest worden verzonden. Daaronder bevonden zich granaatwerpers, M-16 geweren en munitie, samen met nog eens 4 helicopters. De hulp werd vrij gemaakt onder afdeling 506 (a) van de wet op de buitenlandse hulp, die de president in staat stelt zonder de goedkeuring van het Congres militaire assistentie te verlenen, in gevallen van onvoorziene noodtoestanden, die een onmiddellijke militaire nodig maken.

Naast de toename van de militaire steun steeg ook het aantal VS adviseurs in El Salvador. Een «Headquarters counterinsurgency operational planning and assistance team» wat we zouden kunnen vertalen als: Contrarevolutionair hoofdkwartier voor operationele planning en steun, in plaats van Hoofdkwartier voor contrarevolutionaire operationele planning en steun)

van vijf of zes militaire personeelsleden was, voorafgaand aan de hervatting van de militaire steun op 14 januari, naar El Salvador gegaan. Volgens eigen zeggen, werd aan ambassadeur White, aan de vooravond van Reagans inauguratie, een voorstel gedaan om het aantal adviseurs massaal te verhogen:

Het hoofd van de VS-militaire groep in El Salvador kwam naar mij op 19 januari met een telegram van 5 of 6 pp., waarin de redenen werden gegeven en het verzoek werd geformuleerd om nagenoeg 75 militaire adviseurs in El Salvador binnen te brengen. Op die manier presenteerde een lid van de VS-missie de ambassadeur een voldongen telegram, opgesteld in een uiteindelijke vorm, zonder enige discussie met het team in het land. Ik zei: «Kolonel, wat bezielt je om dit te doen?». Hij antwoordde: «Ik heb instructies van het Pentagon en van Southcom (het Verenigd Commando van de VS in Panama) om dit te doen. Ik zei: «U weet zeer zeker dat dit telegram de buitenlandse politiek van de VS totaal zou veranderen.» Het was een onomwonden machtszet van het Pentagon om op het bureau van de nieuwe administratie een verzoek te hebben voor zoveel militaire adviseurs.

Het telegram werd niet verzonden.

Op het ogenblik dat Reagan de macht overnam was de VS dus al in omvangrijke mate militair en politiek in El Salvador betrokken. Men zegt dat Carter zelf aarzelend en dubbelzinnig was betreffende de toenemende militaire betrokkenheid en hij insisterde op het verband tussen de hulp en de hervormingen. Robert White, Carters ambassadeur, was tegenstander van elke militaire betrokkenheid, hoewel dat precies de richting was die de politiek van Carters administratie onverbiddeijk scheen uit te gaan.

Het werd algemeen aangenomen dat Reagan niet dezelfde scrupules zou hebben als zijn voorganger. Fontaine, Di Giovanni en Kruger, adviseurs van Reagan, hadden geen illusies over het politieke centrum in El Salvador: «In El Salvador is het centrum verdwenen, en de heilige junta wordt meer door de VS gesteund dan door wie ook», schreven zij in de *Washington Quarterly* in de herfst van 1980. In een artikel dat daaraan voorafging in hetzelfde tijdschrift, hadden Di Giovanni en Kruger geargumenteed:

In El Salvador moet de privé-sector ofwel opgenomen worden in de bestaande regering om de junta een beter evenwicht, een bredere steun, een competentere beleid en procedure te geven, ofwel moet er met andere redelijke elementen de steun worden gegeven van de VS in de vorming van een nieuwe niet-communistische regering.

Maar er waren nog sterke politieke redenen om de mythe van het centrum hoog te houden, speciaal vanwege Mexico en de Socialistische Internationale, wat een aantal Europese regeringen beïnvloedde. Panama, waar de meest prominente politieke figuur, Generaal Torrijos, een goede vriend was van Majano, gaf het FMLN niet de steun die het aan de Sandinisten had verleend, maar gaf evenmin steun aan de militaire rol van de VS in de regio. De junta genoot, aan de andere kant, de rechtstreekse steun van de Venezolaanse regering en de internationale christendemocratische beweging. Wanneer Duarte door een rechtse coup zou worden uitgeschakeld,

dan zou die steun eveneens wegvallen en zou de geloofwaardigheid van de VS-politiek bij de Europese bondgenoten nog verder zinken. Los van het vraagstuk van de internationale respectabiliteit, bestond er een algemeen verspreid gevoel dat een coup van rechts eerder de belangen van links zou dienen dan schaden; de strijd zou nog meer gaan escaleren en de VS-militairen zouden nog directer in het conflict worden betrokken.

De guerrilla's hadden in januari gewonnen noch verloren. Ze waren er niet in geslaagd Reagan te overtuigen om te onderhandelen met hen en zij hadden geen enkele uitgesproken militaire overwinning behaald, maar zij hadden hun sterkte getoond in bepaalde plattelandsregio's van belang, met name in de noordelijke provincies van Morazan en Chalatenango. Het was duidelijk dat een langdurige oorlog aan het ontstaan was die het leger nog moeilijk zou kunnen winnen.

Het was de beurt aan Reagan om in het offensief te gaan. Zijn administratie kondigde haar intentie aan een 'streep te trekken' onder de communistische subversie in El Salvador. El Salvador zou bewijzen, dat de nieuwe regering een halt zou toeroepen aan de Sovjetagressie, duidelijk het onderscheid demonstrerend met de schommelingen van de vorige administratie en aantonend dat Reagan anders dan Carter, de achtertuin zou verdedigen.

Eind februari 1981 publiceerde het State Departement een witboek met als titel «Communist Interference in El Salvador». Het argumenteerde dat de «opstand in El Salvador progressief was omgevormd tot een handboekgeval van indirecte gewapende agressie door communistische machten'. Een aantal documenten werden ter ondersteuning van het witboek gepubliceerd, waarvan het State Departement beweerde dat de veiligheidstroepen ze hadden buitgemaakt op de guerrilla's. Die documenten zouden moeten aantonen dat Cuba als kanaal dienst doet voor de levering aan de guerrilla's van wapens afkomstig uit Ethiopië, Vietnam, de USSR, en Oost-Duitsland, en verschillende Arabische naties, en dit alles met de Nicaraguaanse hulp. De documenten waren niet alleen erg zwak, maar bovendien werd er in juni door vooraansstaande VS-journalisten van aange-toond, dat ze vol «feitelijke vergissingen, misleidende uitspraken en onopgeloste dubbelzinnigheden» zaten.⁷

---

7 Uit *Wall Street Journal*, 8 juni 1981: «Een bezoedeld rapport? Klaarblijvende vergissingen verduisteren het 'Witboek' van de VS over de roden in El Salvador; Een vertegenwoordiger van het State Departement zegt dat sommige delen misleidend kunnen zijn, maar verdedigt de besluiten».

Washington — Het nu bekende witboek «De communistische tussenkomsten in El Salvador» van het State Departement, uitgegeven op 23 februari heeft goed dienst gedaan om de weg te effenen voor de anti-Sovjetrussische politiek van de Reagan-administratie. De anonieme auteurs van het 8 pagina's tellende document legden geen valse bescheidenheid aan de dag wanneer zij in een preambule verklaarden: «Dit speciale rapport geeft definitieve bewijzen voor de clandestiene militaire steun door de Sovjet-Unie, Cuba en hun communistische bondgenoten aan de marxistisch-leninistische guerrilla's, die er thans voor vechten om de gevestigde regering van El Salvador omver te werpen. Gezanten van het State Departement, die copieën van het rapport bij zich hadden, bezochten de belangrijkste hoofdsteden van West-Europa en poogden goedkeurende uitspraken te ontlokken. Ook hier werd het witboek, dat beweerde te steunen op 19 documenten die op de guerrilla's werden buitgemaakt, als een feit aanvaardt door het grootste deel van 's lands pers, en er kwamen verscheidene vervolgstukken waarin woordvoerders van de regering geciteerd werden over hun plannen om de beweerde groeiende militaire macht van de Salvadoriaanse guerrilla's tegen te gaan. Binnen enkele dagen kondigde de Nationale Veiligheidsraad aan dat het plannen had goedgekeurd om het kleine land van 25 miljoen VS-dollars bijkomende militaire hulp en van 40 miljoen VS-dollar economische steun te voorzien.
(Vervolg pag. 63)

De meeste mensen waren in elk geval bewust van het feit dat de guerrilla's hun wapens herhaaldelijk kochten van Amerikaanse verkopers op de open markt.

Niettegenstaande dat en vooraleer hun authentiek karakter definitief weerlegd was, maakte de regering er goed gebruik van. Het doel was hetzelfde als dat in Vietnam, toen in 1965 een document werd gepubliceerd onder de titel «De agressie van het noorden: een getuigenis van de Noord-vietnamese campagne om Zuid-Vietnam te veroveren». Dit had tot doel te bewijzen dat de strijd in Vietnam door buitenlandse agressie werd veroorzaakt, waarbij de Amerikaanse militaire betrokkenheid werd aangetoond. De regering gebruikte de documenten allereerst om een internationaal diplomatiek offensief te lanceren dat hun bondgenoten in de kwestie El Salvador van een harde lijn zou kunnen overtuigen.

Generaal Vernon Walters en Lawrence Eagleburger, twee gezanten van Reagan, werden in februari 1980 uitgezonden, respectievelijk naar Latijns-Amerika en naar Europa. Eagleburger kreeg een weinig geestdriftig antwoord; weinig regeringen werden door de documenten overtuigd. De Fransen en de Britten betoonden zich het meest uitgesproken geïnteresseerd, maar zelfs de Britten die het meest met de politiek van Reagan geïdentificeerd zijn, wilden geen ondubbelzinnige steun geven voor diens positie inzake El Salvador. De meeste Europese leiders vreesden een escalatie van de Amerikaanse militaire betrokkenheid en drongen aan op een politieke regeling. En inderdaad mislukten ook de Amerikaanse inspanningen om de verzending van humanitaire hulp ter waarde van 900.000 VS-dollars door de Europese gemeenschappelijke markt aan El Salvador te doen stopzetten, onder het voorwendsel dat die de guerrilla's bereikte.

De documenten werden tevens gebruikt om een aanzienlijke toename van militaire hulp te rechtvaardigen. Begin maart 1981 kondigde de VS-regering aan dat het twintig militaire adviseurs en vier helicopters meer zou sturen naar El Salvador, samen met een bijkomende militaire steun ter waarde van 25 miljoen VS-dollar; 20 miljoen VS-dollars werden geleverd uit hoofde van afdeling 506 (a) van de wet op de buitenlandse hulp, want het Congres was op dat ogenblik zeker niet eensgezind betreffende de noodzaak om militaire hulp te geven aan het land.

De adviseurs zouden worden gebruikt om Salvadoraanse communicatie-

---

7 (Vervolg)

I Het erkennen van vergissingen.

Daarom is het inzake dit «witboek» verbazingwekkend te horen hoe John D. Glassman, die hoofdzakelijk voor het bestaan ervan verantwoordelijk is, delen als mogelijk «misleidend» en «vertrokken» beschrijft. In een interview van drie uur in zijn bureau, met een verdieping onder minister Alexander Haig, het hoofdkwartier van buitenlandse betrekkingen, gaf de politieke planner Glassman zonder omwegen toe, dat er «vergissingen en gissingen» waren gemaakt door de inlichtingendienst van de regering die de documenten van de guerrilla, in het Spaans opgesteld met codenamen, hadden vertaald en uitgelegd. Het is duidelijk dat verschillende van de meest belangrijke documenten werden toegeschreven aan guerrilla-leiders, die ze niet hadden geschreven. En het is zelfs niet onbekend wie het deed. Dhr. Glassman gaf toe dat statistieken van wapentransporten naar El Salvador, zogenoemd rechtstreeks betrokken op de documenten, geëxtrapoleerd werden. Dat gebeurde op bediscussieerbare wijze. Veel informatie uit het «witboek» kan zelfs in de documenten niet worden teruggevonden. Die informatie wordt nu door het State Departement toegeschreven aan andere nog onbekende bronnen...

Nauwgezette lectuur van het «witboek» wijst aan... dat de auteurs ervan zeer waarschijnlijk een uitgesproken inspanning hebben geleverd om een «verkoop»document te vervaardigen, onafgezien van de waarde van het achtergrondmateriaal.

inlichtingen-, logistiek- en ander personeel te oefenen, maar het zou, zo werd gezegd, niet aan de gevechten deelnemen. Tegen maart werd het militaire personeel en de adviseurs van de VS in El Salvador geschat op 54 tot 57. Duarte zelf verwittigde: «Het zou beter zijn dat Washinton hier niet te veel militaire adviseurs zou sturen. Anders zal men dit vlug opvatten als Amerika's oorlog». Het spook van Vietnam waarde weer eens door de geesten van de mensen. Volksvertegenwoordiger Clarence Long zei:

Ik denk dat we een grote vergissing maakten de zaak aan te pakken zoals Vietnam en een pak wapens en adviseurs te sturen. De adviseurs zullen worden gekwetst en wanneer dat gebeurt zullen de Amerikanen opgewonden geraken. Dan zal er niets anders meer overblijven dan of een grootscheepse tussenkomst of een vernederende terugtrekking.

De verwijzingen naar Vietnam werden zo gewoon dat Alexander Haig, minister van buitenlandse zaken, begin maart voor het comité voor buitenlandse aangelegenheden van het Huis van Afgevaardigden verscheen om hen daar te verzekeren dat het optreden van de regering de Amerikanen niet in een militair web zou leiden, zoals in Vietnam was gebeurd.

De retoriek en het optreden van de regering gaf een nieuw vertrouwen aan de Salvadoriaanse militairen. Het State Departement had in februari gezegd dat de VS-hulp niet langer zou afhangen van de Salvadoriaanse medewerking in het onderzoek van de moord op Amerikaanse missionarissen, daar de VS-steun «vitaal noodzakelijk» was geworden. Volgens Robert White, die door de nieuwe administratie op zijn post van ambassadeur was ontslagen, «was er nooit een ernstig onderzoek geweest naar de doden». Reagan weigerde in maart de voortzetting van de militaire hulp uit te sluiten, wanneer de militairen compleet de controle over de regering zouden nemen. Die beweringen werden uitgesproken op het ogenblik dat de rapporten over moord, foltering en slachtingen steeds veelvuldiger werden. In de eerste 4 maanden van 1981 werden 7.700 mensen gedood. White zei in een hearing voor het Congres dat «de belangrijkste doden van de Salvadorianen de veiligheidstroepen van het leger waren».

Op 15 maart omsingelden Salvadoriaanse militairen vergezeld van de leden van ORDEN, negen steden in de provincie Cabanas, die door de guerrilla werden gecontroleerd. Er waren ongeveer 10.000 burgers in de streek op het ogenblik dat het leger aanviel. De guerrilla's slaagden erin door de militaire omsingeling te breken en organiseerden de evacuatie van ongeveer 8.000 vrouwen, kinderen en ouderen. Toen die vluchtelingen poogden de Rio Lempa over te steken naar Honduras bombardeerden 20 Salvadoriaanse jet-vliegtuigen en een door de VS geleverde helikopter ze, terwijl de Salvadoriaanse en Hondurese troepen op hen schoten van op beide oevers van de rivier.

Tijdens een gesprek met vertegenwoordigers van kerkorganisaties uit de VS, die begaan waren met El Salvador, commentarieerde Deane Hinton, de nieuwe VS-ambassadeur, op de volgende wijze het geweld in het land: «Zo was het altijd: het zit in de cultuur».

7. De eigenaar van het circus en de clowns

Reagan weigerde verder politieke onderhandelingen ondanks de aan-

biedingen tot bemiddeling door de Socialistische Internationale en de Westduitse regering. Het FDR insisterde dat het alleen zou praten met de VS. Met de woorden van Guillermo Ungo, de leider van de FDR: «Je hebt er niks aan met de clowns te spreken als je niet met de eigenaar van het circus kan praten».

Die uitspraak beschrijft goed hoe door velen de Duarte-regering werd beschouwd. Zijn geloofwaardigheid was uiterst laag, daar de militairen erg duidelijk de controle hadden. De bedreigingen inzake een rechtse coup werden in maart 1981 vernieuwd. Opnieuw bezocht een D'Abuissou de VS en hij kondigde bij zijn terugkeer aan dat Washington een coup zou ondersteunen; dat was de conclusie van zijn gesprekken met Roger Fontaine. D'Abuissou heeft zeer zeker vrienden in Washington. Jesse Helms, senator, had bv. de regering Duarte eens de «socialistische junta» genoemd. De steun binnen het leger, waarvan verschillende sectoren zonder veel moeite konden overtuigd worden de hervormingen op te geven, bleek toe te nemen en waarnemers merkten op met welk gemak hij zich binnen en buiten het land kon bewegen. Maar Washington ontkende het verhaal en Garcia verklaarde:

... de strijdkrachten steunen geen staatsgreep omdat dit niet het moment is om aan die dingen te denken... de strijdkrachten willen dat alles wordt gedaan door de huidige regering en zal geen provocaties dulden van gelijk welke sector.

De economische situatie van het land was in maart zeer ernstig. Sinds het begin van 1980 waren naar schatting 1,5 miljard VS-dollars aan privé-kapitaal uit het land verdwenen. Slechts 50 % van de industriële capaciteit werd gebruikt en de landbouwproductie werd voortdurend onderbroken. Lage wereldprijzen en het gebrek aan intern en internationaal krediet raakten de koffie-, katoen- en de suikerproductie hard. Een van de tactieken van de guerrilla's bestond erin oogsten te verbranden en krachtscentrales te vernietigen om aldus de productie te onderbreken. Duarte vroeg in maart voor 300 miljoen VS-dollars aan economische steun bij de 63 miljoen die de VS al had geleverd.

In maart 1981 verklaarde een regeringsambtenaar plots dat de pers in de VS bezig was teveel aandacht te schenken aan El Salvador. Dat verbaasde vele journalisten, daar zij slechts geantwoord hadden op de pogingen van de regering zelf om een atmosfeer van crisis te scheppen door het Salvadoraanse probleem te verbinden aan een Oost-West conflict. Nog een ander ambtenaar gaf de volgende uitleg bij het dilemma:

De regering wenste de aandacht te richten op bepaalde onderdelen van het probleem. Maar van het ogenblik af dat ze zulks deden, ondervonden zij dat ze niet zo selectief konden blijven — dat het onmogelijk was het te controleren en dat zij niet konden vermijden dat het zou uitgroeien tot een favoriet onderwerp van de pers.

Er schijnen verschillende redenen te zijn waarom de regering besliste in haar uitspraken over de buitenlandse politiek de betekenis van El Salvador te gaan minimaliseren. Een ervan is dat die politiek niet veel openbare steun kreeg. De *Washington Post* rapporteerde in maart, dat de inkomen-

de post op het Witte Huis over El Salvador 10 tegen 1 contra de beklemtoning van de noodzaak aan militaire steun en de adviseurs door de regering was. Een Gallup Poll wees uit dat slechts 2 % van het publiek van mening was dat de VS troepen moest sturen om de regering te helpen. De kerk in de VS speelden zeer specifiek een actieve rol in de mobilisatie tegen de regeringspolitiek. Op 3 mei demonstreerde naar schatting 100.000 mensen in Washington, de grootste betoging inzake een onderwerp van de buitenlandse politiek sinds Vietnam. Kort daarna stemden niet alleen het comité voor buitenlandse betrekkingen van het Huis van Afgevaardigden, maar ook het door de Republikeinen gecontroleerde senaatscomité voor buitenlandse betrekkingen, voor de beperkingen inzake de militaire hulp van de VS aan El Salvador. Er werd van Reagan geëist niet alleen te verzekeren dat de junta de mensenrechten respecteerde, maar ook dat hij bereid was met de oppositie over een politieke regeling te onderhandelen.

Reagan verkoos die laatste verbintenis te negeren, maar het was duidelijk noodzakelijk weer enige geloofwaardigheid betreffende het vraagstuk van de mensenrechten te verstrekken aan de junta. Garcia kondigde aan dat zes leden van de veiligheidstroepen gearresteerd waren onder verdenking de Amerikaanse vrouwelijke missionarissen te hebben vermoord. White beweerde dat hun namen reeds enige tijd bekend waren zowel aan de Salvadoriaanse regering als aan het FBI. Enkele maanden later, op 20 augustus n.l., vertelde Deane Hinton aan de *Washington Post* dat als de zes leden van de Salvadoriaanse nationale wacht beticht van de aanslag op de missionarissen onschuldig zouden worden bevonden «en vrijgelaten omdat de jury en de rechter hen als onschuldig beschouwen of om een andere reden, ik dat zal betreuren, maar dat dit duidelijk moet worden aanvaard».

Een andere reden waarom de regering een verandering in de aandacht inzake El Salvador wenste was dat haar politiek tegenover het land duidelijk mislukte. De guerrilla's waren militair niet overwonnen. In juni 1981 konden zij bogen op de controle over 1/3 van het land, «semi-bevrijde zones» in het leven roepend waarin legerpatrouilles niet gemakkelijk konden doordringen. De legeroffensieven in Morazan, Chalatenango, Cuscatlan en Cabanas waren mislukt in de opzet de guerrilla's te verdrijven. Het leger had zijn toevlucht gezocht tot het bombarderen van dorpen die ervan verdacht werden onderdak te verschaffen aan de guerrilla's. Ongetwijfeld wordt de sterkte van de guerrilla uitgemaakt door de steun die ze genieten vanwege de bevolking; dat geeft de guerrilla aanzienlijke manoeuvreerruimte, wat evenwel door de strijdkrachten wordt ontkend. Het FMLN heeft soms aanvallen uitgevoerd in San Salvador, maar over het algemeen bleef het leger de controle behouden over de stedelijke centra. Slechts een massieve escalatie van de Amerikaanse militaire betrokkenheid zou de guerrilla's op beslissende wijze kunnen verslaan.

De junta blijft politiek geïsoleerd en kwetsbaar. Internationale druk ten voordele van een overeenkomst via onderhandelingen was hevig. Vooral na de verkiezing van Mitterand, een belangrijke figuur in de Socialistische Internationale Mexico en de Socialistische Internationale hebben op consistente manier het FDR in El Salvador gesteund. Zelfs de bondgenoten van de junta, zoals Venezuela, stonden gunstig tegenover een regeling. Tot de dood van Torrijos in juli 1981, wat een aanzienlijke slag betekende voor de oppositie, speelde Panama een eersterangsrol in de pogingen om een oplossing door onderhandelingen in de hand te werken.

Buiten het gebied zelf ontvingen de VS de meeste internationale steun vanwege de Trudeau-regering in Canada en die van Thatcher in Groot-Brittannië. Terwijl die landen niet wensten dat de militaire betrokkenheid van de VS verder zou escaleren, drukten zij toch hun sympathie uit met de Amerikaanse doelstellingen in El Salvador. Zo schreef Nicholas Ridley, die toen staatsminister van buitenlandse betrekkingen was in Groot-Brittannië, na het bezoek van de gezant van Reagan Lawrence Eagleburger, aan een collega Tory-parlementslid in mei 1981:

Het bewijsmateriaal door de VS-regering voorgelegd bewijst duidelijk dat grote hoeveelheden wapens en uitrusting de Salvadoriaanse opstandelingen bereikten vanuit communistische bronnen... het is te begrijpen dat de regering van de VS de noodzaak voelt om naast de erg substantiële economische hulp aan de regering in El Salvador, ook de militaire ondersteuning op zich te nemen. Hun belangstelling om de Sovjet- en Cubaanse subversie in Centraal-Amerika tegen te gaan delen wij.

De VS begonnen er de klemtoon op te leggen dat zij een politieke regeling van het conflict gunstig gezind waren, maar zij verwierpen de onderhandelingen met de oppositie. De politieke oplossing hield veeleer verband met de verkiezingen die waren uitgeroepen voor maart 1982. Volgens een sleuteltoespraak in juli 1981 van de hulpstaatssecretaris voor Interamerikaanse Zaken, Thomas Enders, was de militaire hulp van de VS nu bedoeld om de bestaande militaire patsituatie steun te geven «teneinde een klimaat te verzekeren waarin een politieke oplossing kan plaatsgrijpen».

Maar voor de meeste waarnemers was de idee om verkiezingen te houden in de toestand van burgeroorlog absurd. Guillermo Ungo drukte de visie van velen uit wanneer hij zei: «De verkiezingen zullen plaatsvinden op de kerkhoven».

Robert White schreef in juni 1981:

De armoede van de politiek van deze regering (Reagan) tegenover El Salvador wordt elke dag groter. De regering van El Salvador brengt er niets van terecht. Het geweld duurt voort. De hervormingen zijn gestopt. De economie stuikt ineen. De uitersten winnen aan kracht.

Hij voegde daar in een interview kort daarna aan toe:

Uiterst rechts houdt de economie in een worggreep... Zij voeren een bewuste politiek om de economische activiteiten stil te leggen tot zij hun prijs betaald krijgen — die prijs is het verdwijnen van de christendemocraten.

Maar de VS betoonden zich meer dan ooit klaar om de militaire steun aan het land op te drijven bij elk teken dat de guerrilla's hun activiteit mochten opdrijven. De guerrilla's waren opnieuw in het offensief op het einde van augustus. De hoofdstad San Salvador viel op 17 augustus zonder stroom nadat de guerrilla's meer dan 100 elektrische pilonen opbliezen, waaronder die die de verbinding maken tussen de twee grootste hydro-elektrische dammen en het nationale elektrische net. Er werden ook hevige gevechten gemeld in Morazan en Guazapa. De guerrilla's beweerden hun controle te hebben uitgebreid over grote gebieden van het noorden en het oosten.

Op hetzelfde ogenblik waren er rapporten dat eenheden van de strijdkrachten van Honduras, Guatemala en El Salvador gemeenschappelijke operaties tegen de Salvadoraanse guerrilla's uitvoerden. De operaties droegen de codenaam *Operacion Aguilar*. Er werd tevens gemeld dat tijdens diezelfde maand Hondurese troepen op twee verschillende tijdstippen de grens hadden overschreden om het Salvadoraanse leger bij te staan. Er kwamen ook beloften voor steun vanwege de militaire dictaturen van de zuidelijke kegel van Latijns-Amerika. Generaal Leopoldo Galtieri, de bevelvoerder van het Argentijnse leger, bevestigde in een interview in het Argentijns dagblad *Siete Dias*, dat de Argentijnse regering aangeboden had troepen te zenden om samen met de Salvadoraanse strijdkrachten te vechten. Het wordt algemeen aangenomen dat nu reeds Argentijnse stedelijke anti-opstand experts de Salvadoraanse veiligheidstroepen adviseren.

De VS kondigde aan dat het zijn verscheping van militaire helicopters naar het land aan het opdrijven was. Er werden er vier gezonden, samen met zes militaire adviseurs. Dat waren de eerste helicopters die naar El Salvador werden gezonden sinds de tien die in januari en maart 1981 werden geleverd. Haig zegde op hetzelfde ogenblik in een interview met de *Christian Science Monitor*: «Ik wil dit niet overdramatiseren, maar het is duidelijk dat Cuba niet gestopt is of het niveau van haar steun aan de opstand in El Salvador niet substantieel gewijzigd heeft». En Thomas Enders zei aan de Nicaraguaanse minister van Buitenlandse betrekkingen Miguel D'Escoto: «De VS zullen de militaire triomf van de guerrilla's niet toelaten; zij beschikken over de middelen en zij hebben dat verlangen, ongeacht welke politieke kosten dit vergt».

Jenny Pearce
(vertaling: Ronald Commers)

Aanvullende noten:

1 De hulp van de VS en de multilaterale hulp aan El Salvador (in miljoen VS-dollars).

De hulp van de VS en de multilaterale hulp aan El Salvador (in miljoen VS-dollars)

AID: US Agency for International Development
CCC: US Commodity Credit Corporation export credit sales program
Exim: US Export-Import Bank total authorizations
HIG: US Housing investment guaranty program
IBRD: International Bank for Reconstruction and Development
(World Bank)
IDB: Inter-American Development Bank
IMF: International Monetary Fund
OPIC: US Overseas Private Investment Corporation-insured
investments
PL-480: Public Law 480 US Food for Peace program

US fiscaal jaar	1979	1980	1981	1982 (voorgesteld)
AID	6.9	52.3	76.8	75.0
PL-480	2.9	5.5	30.9	16.2
Peace Corps	1.6	0.5	—	—
Military aid	—	5.9	35.4	26.0
Eximbank	6.4	0.7	0.7	—
OPIC	8.5	—	—	—
CCC	—	4.0	30.0	—
HIG	—	9.5	10.0	—
IBRD	23.5	—	77.0*	—
IDB	29.5	48.5	101.6*	—
IMF	—	57.0	160.6**	—
Total	79.3	183.9	523.0	—

* Total costed projects.

** Center for International Policy projection.

Bron: *Center for International Policy, Aid Memo, April 1981.*

2 Het aandeel van de niet-VS-schenken in de hulp aan El Salvador (in het VS-fiscale jaar 1981 en later; miljoen VS-dollars).

**Het aandeel van de niet-VS-schenken
in de hulp aan El Salvador**
(in het VS-fiscale jaar 1981 en later; miljoen VS-dollars)

LAND	BEDRAG
Argentinië	12,5
België	5,6
Brazilië	13,5
Canada	11,1
Denemarken	1,9
Finland	1,7
Frankrijk	12,8
Duitse Bondsrepubliek	13,9
Groot-Brittannië	19,2
Italië	7,7
Japan	11,8
Mexiko	9,6
Nederland	4,0
Noorwegen	1,8
Zweden	2,8
119 andere landen (excl. VS)	110,3
Totaal	240,2

Noot. De vermelde bedragen zijn het deel van de internationale financiële bijstand van elk land aan El Salvador aan de hand van hun totale bijdragen aan de Wereldbank, de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank en het IMF. Op 10 december 1980 stemden West-Duitsland, Denemarken tegen of onthielden zich over een lening van 45 miljoen VS-dollars van de Inter-Amerikaanse Bank ter ondersteuning van de landhervorming in El Salvador. De lening ging door omdat de VS 62 % betalen van het totaal aan de bank die de lening verstrekke. Maar andere donorlanden hebben tussen de 66 en de 80 % van de stemmen voor de overblijvende leningen aan El Salvador van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank, de Wereldbank en het IMF. West-Duitsland en andere donors zullen waarschijnlijk verzet aantekenen voor 1981 geplande leningen aan El Salvador.

Bron: *Center for International Policy, Aid Memo, April 1981.*

3 De moordenaars van Romero, uit «White blows whistle on death squad», *Latin America Weekly Report*, 17 april 1981:

Robert White, de vroegere VS-ambassadeur in El Salvador vertelde vorige week aan een comité van het Congres, dat er «dwingende zo niet 100 % sluitende bewijzen waren» dat de vroegere militaire inlichtingsofficier Robert D'Abuisson en zijn volgelingen betrokken waren in de moord op aartsbisschop Oscar Arnulfo Romero. De «slag» werd betiteld als Operatie Pina, en de details ervan waren opgenomen in een document dat White overmaakte aan het Senaatscomité voor buitenlandse betrekkingen. Er werd gezegd dat het 45 pagina's tellende document op D'Abuisson werd buitgemaakt na zijn aanhouding in mei, waarna het door Kolonel Adolfo Majano werd overhandigd aan White; het bevat de lijsten van bevoorrading, wapens en informanten van uiterst rechts. Zij bevatten ook de plannen voor de operaties, tesamen met de namen van meer dan 100 personen, waarvan White zei dat ze betrokken waren in (Vervolg pag. 71)

3 (Vervolg)

uiterst-rechtse terroristische activiteiten als «actieve samenzweerders tegen de regering». Onder de vermelde personen waren ballingen in Miami en Guatemala-Stad, en militaire officieren in El Salvador.

White zei dat hij het document had overgemaakt aan het State Departement enige tijd geleden; hij betreude het dat er geen gebruik van was gemaakt in het recente Witboek, wat betekent dat het bewijsmateriaal bewust genegeerd was geworden. Hij getuigde ook dat hij het had doorgegeven aan drie gezaghebbende politieke analysten, die tot de bevinding kwamen dat het bewijsmateriaal in verband met de moord op aartsbisschop Romero overtuigend was. De aankoop van uitrusting zoals instrumenten om bij nacht te zien, geluidsdempers, pistolen, geweren en jachtgeweren, en machiepistolen, wordt vermeld, tesamen met afbetalingsgeld voor informanten, chauffeurs en veiligheidsagenten. De kalender van activiteiten loopt van januari tot maart 1980, d.w.z. tot wanneer Romero werd vermoord.

Het notaboek vermeldt tevens dat 120.000 VS-dollars werden betaald aan Nicaraguanse bankelings in Miami.